

БАХЧИСАРАЙ – 2021

ПЕРЕКЛАДИ ТА У ПЕРЕКЛАДАХ

БАХЧИСАРАЙ – 2021

ПЕРЕКЛАДИ ТА У ПЕРЕКЛАДАХ

Партнери (автори та перекладачі):

Шахсніє Дегерменджи

Сеяре Кокче

Анастасія Левкова

Maue Safet

Володимир Тимчук

Ревіде Зіятдінова

Художники: Катерина Зайко

Надія Кінаш

Бекір Муса

Муксум Шерфедін

Передмова: Алім Алієв

Леся Салій

Керівник проекту та упорядник:

Володимир Тимчук

Кілька слів про минуле, майбутнє та сьогодні, про культуру, некультуру та Крим

Літературно-мистецький проект, здавалося, народжений несподівано, проте неунікнено... Вже друге літо Україна живе з «віджати́м» Кримом і киненим у вогонь артилерії, фугасів і стрілецької зброї Донбасом. Але це наша вже не прихована вітчизняна боротьба за незалежність, наповнення реальним змістом проголошених норм Конституцією та меморандумами. І, власне, наша слабкість і нерішучість в перші десятиліття по відновленню незалежності в багатьох питаннях державного будівництва розпалила постійний «агресивний апетит» Кремля і він вирішив в'язатися в двобій уже і за свої простори... Тому після перемоги нам слід уже знати як втілювати незроблене та виправляти знехтуване. У Феодосії (за кілька місяців до Революції гідності) у бібліотеці, що носить ім'я Гріна, я надібав на дві антології кримськотатарської прози в українських перекладах. Неймовірний світ маловідомого нам світогляду! Але всього їх дві за два десятиліття нового співжиття! І ще менше антологій української літератури в кримськотатарських перекладах! Співдія цих двох мов і культур за потурання влади здійснювалася виключно через ворота російського мистецтва. Поодинокий острівок обміну досвідом і думками, яким став тижневик «Кримська світлиця», чи не увесь свій час зазнавав буревіїв і штормів з боку агресивного проросійського політикуму включно із діячами культури, і не лише в Криму, а й у самій столиці! В українське майбутнє «города русской славы» з Києва почали «інвестувати» ще за часів другого Президента, але спромогтися побудувати першу українську гімназію в Севастополі за понад десять років так і не змогли. Аналітика від дописувачів «Чорноморської безпеки» так і не стала у свій час обґрунтуванням необхідних рішень, а просто «законстатувала» в часі свої ж прогнози про виклики перед Кримом у розрізі російсько-українського протистояння. А скільки ж є зв'язків між культурами, що населяють Крим?.. За Севастополь, Феодосію чи Корчев у битвах кількох війн гинули не лише

росіяни, а й представники інших народів тодішніх імперій, зокрема й українці та кримські татари. Великий князь Київський Володимир вчинив нетипово для світу, віддавши Царгороду Корсунь як віно. Але віддають ж бо своє! Дикий степ упродовж кількох століть був місцем очікування загрози для поселень, в яких «хруці над вишнями гудуть», і місцем побивання перед чужою невідомістю, проте ця невідомість уже тоді поріднила, хай і гвалтом, український і кримськотатарський етноси. І надходить час, коли український гетьман і кримський хан здійснюють справи як рівний із рівним (допоки, за чергою, одних і других не покорила Москва)... А коріння творчого виявлення таланту Айвазовського знаходяться і десь у Львові...

І ось цей неунікнений літературно-мистецький проект продовжує відновлення духових зв'язків між двома потужними культурами, свідченням чого є сотні перлин в царині літератури, живопису, архітектури чи військової справи. В ім'я нашої спільної волі. В ім'я нашої спільної Батьківщини.

Володимир Тимчук, 2.8.2015

УКРАЇНСЬКА ЛІРИКА ТА ПРОЗА У КРИМСЬКОТАТАРСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

**ВОЛОДИМИР
ТИМЧУК**

**МАҮЕ
SAFET**

Поміж зірок

Бувають ночі загадкові –
минулий час тоді горить
милишає і ми вже двоє
між вогнищем і зорями. Згори

нас кличуть-манять в позапростір,
де більш не буде тіл і меж,
де в нашім світі зайві гості –
Питаєм «Далі йти?» – «Авжеж,

заглиблїймося і розриваймо
вщент оболонки наших тіл!..»
За вік хтось скаже: «А згадаймо
багаття й ніч». Еммануїл

на це прохання відгукнеться,
залишить нас поміж зірок...
Все промине, та не минеться
назустріч той наш перший крок.

Йылдызлар арасында

Ойле сырлы геджелерде
Кечмиш алев ола.
Биз экимиз къаламыз
атеш ве йылдызлар арасында. Юкъарыдан

феза сынъырларны кечип кетмек давет келе.
Анда вуджут ве сынъырлар ёкъ этиле.
«Ёлны девам этейикми?» – «Эбет,
даа терен далып, вуджут къабугъыны йыртып!»

Юз йыл кечер. «Акълынъыздамы
шу атеш иле гедже?» –
дер бириси. Эммануил*,
бунъа джевапланыр.

Бизни топлу йылдызларгъа о далдырыр.
Эр шей кечмиш ола,
амма о биринджи адымымыз
даимийлик къала.

* Эммануил – (ежудий – Аллах биз иле) – Иисус Христоснынъ иляхий аляметлерини къайд эткен адларындан бири.

Два сонця

На одинадцятій моїй сторінці
твоїй - два сонця,
твій дев'ятий вал:
Це - перша вертикаль.

На одинадцятій моїй сторінці
твоїй - Федькович,
твій не-прощальний бал:
Це - друга вертикаль.

На одинадцятій моїй (!)
Дві вертикалі
...перетнулися!
Це - перша дивина.

На одинадцятій моїй (?)
Два сонця
...не зіткнулися!
І в чим моя вина?

На одинадцятій вже не моїй (...)

піниться в передваллі
сонцевими зайцями
засліплене провалля...
Два Сонця, дев'ять ...вал
іксом дві паралелі
сміються наді мною
на одинадцятій моїй сторінці

На тій ...моїй ...твоїй
...її?, ...вина? ...її нема
...і сонця вже нема.
Дев'ятий вал над сонцем,
і бачу, навпаки -
ме цнос дан лав їтай вед,
для мене ж - вяцнос-ц авд - два сонця...

Эки кунеш

Он биринджи меним саифемде
(сенинъ) - эки кунеш,
сенинъ докъузынджы къабарыкъ далгъанъ;
Бу - биринджи тик сызыкъ.

Он биринджи меним саифемде
(сенинъ) - Федьковичинъ,
Сенинъ сагълыкълашув олмагъан дюгюнинъ:
Бу - экинджи тик сызыкъ.

Он биринджи меним (!)
Эки тик сызыкъ
... чатышты!
Бу - биринджи муджизе!

Он биринджи меним (?)
Эки кунеш
... расткелишмеди!
Къабаатым неде, десе?

Он биринджи меним олмагъан саифеде (...)

копюре догъаяткъан далгъа
кунеш лекелери олып
къаранлыкътан сокъур оукъта...
Эки Кунеш, докъуз ...далгъа
Икске чевирильген эки параллель
куле устюмден
он биринджи меним саифемде

О биринде... меним... сенинъ
... онынъ?, ...къабааты?... о ёкъ...
кунеш де ёкъ.
Кунеш узеринде докъузынджы далгъа,
корем ки, аксине -
докъ ку шензеру джыгъа ладин ындалде тэ,
меним ичюн исе - шенук-тэ ик - эки кунеш...

Відносність

Колись мені подобалась поезія Жадана,
бо в ній я нічого не тямив,
а зараз, коли сам пишу –
врубуюся в неї ще менше....
І до чого тут поезія?
А ще, колись зо Советів,
мені подобалась... історія СРСР;
Я був певен – ось в ній я тямлю дуже!
А зараз я захищаю новий герб,
і до чого тут історія,
друже?

Нисбийлик

Бир заманда мен Жаданның назмиетини
бегене эдим,
чюнки бир шей ондан анъламагъандырым,
шимди исе, озюм язгъанда –
даа да бетер акъылым етмей...
Онда шириетке не мунасебети бар?
Даа, та Советлер вакътында,
мен бегене эдим... СССР тарихыны;
Беллей эдим ки – онда мен пек бильгилим!
Шимди исе мен янғы гербни къоруйым,
Бунъа тарихнинъ не мунасебети бар,
достум?

Яблуко і Я

Поїдаючи яблуко з пожадливістю
ніби впиваючись коханою жінкою
доберешся до точки
до її глибини

кожне розжоване мною зерня
це дерево
що в добу збільшення парникових
ефектів
повітрям забезпечило б з десяток людей

кожне з'їдене мною зерня
це серцю милий спів тих птахів
для яких дерево стає ложем
як і для гусені що готує себе
у жертву серенадних гаптувань у птахів

кожне обсмоктане мною зерня
це центнери яблук рожевобоких
духмяних
з яких вичавлять сік для майбутніх
поколінь

кожна перетерта мною кісточка
це тисячі посмішок вабливих жінок
які кремами на основі яблучних
кісточок
захищають вроду
від ультрафіолетових променів
через озонові дірки викликані
парниковим ефектом
через недозбільшення деревного покриву
планети

і як це увесь всесвіт умістився в мені?

Алма ве Мен

Иштианен алманы ашагъанда
Дерсинъ севимли къадыннынъ нешэсине къанып
Онынъ теренлигининъ
Терен нокътасына етерсинъ.

тишлерим эзген эр бир урлукъ
бир теректир
исситме ефекти арткъан
девирде
о он инсанны аванен теминлер эди

мен ашагъан эр бир урлукъ
къулакъкъа хош сесли къушларнынъ
ятагъы олгъан теректир
ве озюни серенадалар йырлагъан къушларгъа
феда этмеге азырлангъан тыртыр ичюн де.

мен сувургъан эр бир урлукъ
бу центнерлернен ал янакълы алмалар
къокъулы
олардан невбеттеки несиллер ичюн
шыра япарлар

мен эзген эр бир урлукъ
бу джильвели къадынларнынъ бинълернен
тебессюмлери
къадынлар алма урлукъны эсасында
япылгъан ягъларнен
дюльберлигини
ультрафиолет нурларындан сакълайлар
нурлар исситме ефекти нетиджесинде
пейда олгъан озон эшиклеринден
кече
сейяремизнинъ ешиллик орьтмеси эксильтени
себебинден

бу кяинат меним ичимде насыл сыгъгъан экен?

Ціна життя

кажуть:

оцінене ваше життя в сімдесят п'ять штук.
міркою є: тепловізора два,
шість АКМ, сух-
пайків вісім сімсот,
дизпалива - ешелон
і сотня броні на власних плечах
щоденно через кордон.

кажуть:

оцінене ваше життя в сімдесят п'ять штук.
може, якраз це «субару» одна,
а може, - квиток в клуб
тих, що долю вершили не раз
служби солдат і роботи батьків,
тих, що ділили і ділять, однак,
доходи, повій, ментів.

кажуть:

оцінене ваше життя в сімдесят п'ять штук.
насправді це значить: дружина - вдова,
і сотні простягнутих рук
дітей, які не повиснуть уже
на мужнім твоїм плечі,
батьків, у них - свіча догоря,
а доля - жила в тобі.

кажуть:

оцінене ваше життя в сімдесят п'ять штук -
знецінені часом за тисячі літ -
це менше, ніж звук
від тих срібняків, що заплачено їх
за вибір, за виклик, за чин...
все йде, все минає, система - ціла,
та ти в цьому світі - Один.

кажуть:

оцінене Ваше життя...

3.VII.2014

Аятнынъ фияты

дейлер ки -

аятынъыз етмиш беш бинъ тура.
ольчюси бу: эки дане тепловізор,
алты АКМ, къуру
азакъ - секиз еди юз,
дизель якъарлыгъы - эшелон
ве юз кило зырк сенинъ омузынъда
кунъде сынъырдан кечкенде.

дейлер ки -

аятынъыз етмиш беш бинъ тура.
бельки бу тамам бир дане «субару»,
я да - клубкъа билет
теркибине аскерлернинъ хызмети ве

ана-бабаларнынъ иши

бохнджа къарар чыкъаргъанлар
келирни, кахпелерни, ментлерни
эп болжшкенлер кире.

дейлер ки -

аятынъыз етмиш беш бинъ тура
акъыкъатта бу демек: къадыны - тул
ве кучълю омузынъда ич бир вакъыт
асылмайджакъ балаларнынъ
юзлернен узатылгъан эльчиклеридир.
ана-бабалар, чыракълары тезден сёнеджек,
такъдирлери исе - сенде яшай эди.

дейлер ки -

аятынъыз етмиш беш бинъ тура экен
бинълернен йыллар девамында къыймети
эксильген -

бу - оларгъа рей, давет, рутбе ичюн
тёленген кумюшлернинъ
давушындан аз...

эр шей кече, мазыларгъа кете,

система - тура,

ве сен бу дюньяда - Бир озюнь, екянесинъ.

дейлер ки -

аятынъызнынъ фияты белли...

- Бережи себе, коханий...

- Бережи себе, коханий, -
Кожен вечір, кожен ранок
Молимо святих і Бога:
Хай для тебе сонце встане!

Син у снах зустріне гордо
Із ротацій батька в шані,
Доня долю визначає -
Прагне зцілювати рани.

Так, без тебе тут самотньо -
Знов чекаю до світання...
Діти, справи, туга, віра...
- Бережи себе, коханий.

- Мукъайт ол озюнъе, ярем...

- Мукъайт ол озюнъе, ярем,
Эр бир саба, эр бир акъшам
Юджемизге дуа етем:
О, танъ корьсин! - деп ялварам.

Огълунъ беклей, шурет иле
Баба къайтыр джебеден.
Сызлайдыр яралы беден,
Къызынъ яраларны сарар.

Пек сагъындым, янгъызым мен -
Беклейим кунъ догъгъанни..
Ишлер, асрет, ишанч, балалар..
- Ярем, мукъайт ол озюнъе.

«ЦЕЙ СВІТ – ЛИШЕ ВІЙНИ АНТРАКТ»

ЦЕЙ СВІТ – ЛИШЕ ВІЙНИ АНТРАКТ,
А ЛЮД – СОЛДАТИ НА ПРИВАЛІ.
РОЗСУНЬМО ЗАВТРАШНІЇ ДАЛІ –
ДО БОЮ КЛИЧЕ МАРШУ ТАКТ

ПОЛКИ – ВПЕРЕД ВЕДЕ СПАРТАК, –
НА СВІТ ЧУЖИЙ ПОВСТАЛІ...
ЦЕЙ СВІТ – ЛИШЕ ВІЙНИ АНТРАКТ,
А ЛЮД – СОЛДАТИ НА ПРИВАЛІ.

В БОЯХ КАРБУЄТЬСЯ ВІДТАК
ЧИН ДЕКАЛОГУ НА СКРИЖАЛЯХ.
НЕ ТРЕБА СЛІВ, НЕ ТРЕБА ЖАЛЮ
ДО ТИХ СОЛДАТ, ЩО ЧУЮТЬ ТАКТ!
ЦЕЙ СВІТ – ЛИШЕ ВІЙНИ АНТРАКТ...

«ДЮНЬЯ – ДЖЕНКНИНЪ КЪЫСКЪА БИР АНТРАКТЫ»

ДЮНЬЯ – ДЖЕНКНИНЪ КЪЫСКЪА БИР АНТРАКТЫ,
ИНСАНИЕТ – ТЫНЫШ АЛГЪАН ОРДУ.
КЕЛЕДЖЕКНИНЪ КЪЫРТЫШЫНЫ ЙЫРТТЫКЪ –
ЭП ДЁГЮШКЕ ДАВЕТ ЭТЕ МАРШНЫНЪ ТАКТЫ.

ПОЛКЛАР – ОГДЕ КОРЕМИЗ СПАРТАКНЫ –
ЭДЖНЕБИЙГЕ КЪАРШЫ ТУРДЫКЪ...
ДЮНЬЯ – ДЖЕНКНИНЪ КЪЫСКЪА БИР АНТРАКТЫ,
ИНСАНИЕТ – ТЫНЫШ АЛГЪАН ОРДУ.

ДЁГЮШ ОЙДЫ ДЕКАЛОГНЫНЪ АЛ-ТАРЗЫНЫ
ИШАРЕТЛЕР ТАШ УСТЮНЕ УРДЫ.
АСКЕР ИЧЮН ЧАЛСА МАРШНЫНЪ ТАКТЫ –
ДЮНЬЯ – ДЖЕНКНИНЪ КЪЫСКЪА БИР АНТРАКТЫ,
ОНЪА КЕРЕКМЕЙ СЁЗ, ЯЗЫКЪСЫНУВ АРТЫКЪ!...

**ВОЛОДИМИР
ТИМЧУК**

**СЕЯРЕ
КОКЧЕ**

Філософія, коли десь свистять кулі

Шляхи - це азимути
і дороговкази:
одні на захід, інші же на схід;
ти можеш прямувати, а назустріч
нестиметься спокуса на кульбіт.
Стираючи в свободі кроки
на орієнтиром сяючій стезі
розпалюєш в душі відваги та скорботи
п'янки...

Сто-сто-століттями шляхи ведуть
у славу чи знеславу. Вічна путь
і мертвих, і живих злучає в світ
любови...

Тож не дивуйся - обрана дорога
відбитком попередників горить -
шукай в прийдешнім дні спромогу
залишити і власний слід на них.

19.VII.2011

Къуршунлар сызгъыргъан ернинъ фель- сефеси

Ёллар - бу азимуттыр
ве ишаретлер:
бири гъарпкъа, дигерлери шаркъкъа;
Санъа кетмек мумкюн, амма,
Чешит авеслер чыкъаджакътыр къаршынга.
Азатлыкъ адымларынен алевленген
косътергичли ёлда сен джесарет
иле къасеветлер якъасынъ
раатсыз къальплерде.
Юзер-юзер юзйыллыкълар девамында
шан я да маскъаралыккъа
алып келе ёллар. Эбедий ёл
тири ве ольгенлерни
севги дюнъясында къавуштыра...
Тааджиplenme - сайлангъан ёлда
селефлернинъ эсерлери яна.
Къыдыр, куреш, сенинъ изинъ де къалсын
бинълернен юрюльген сокъакъларда.

Вимуштрувана ідилія

Вона пройшла повз мене тихо-тихо,
Проніши ніжний шлейфу аромат.
І тут мене спіткало дивне лихо –
Кохання зазирнуло у мій сад.

Її блакитні очі, часом, сині –
З жагою, повною солодкої печалі,
Зв'язали погляд мій і я загинув –
Душа поринула в ласкаві муки раю.

Твій стан тендітний хочу обійняти,
Вустами злитися в палкому джерелі.
Мое ти серце змусила палати,
Здійснилось все, що бачив я вві сні.

Та дійсне щастя йде повз мене боком –
...Сталь холодить... реальність... автомат...
А десь її лунають тихо кроки...
Кохання залишає любий сад.

Мусаллат идиалія

Назик мис кьокьусыны кьалдырып,
О, янымдан яваш-яваш кечти
Шу дакькьасы белягъа огърадым –
Севги келип багъчамда ерлешти.

Кок козьлери, базада мас-мавы,
Оларнынъ ичинде шевкьле татлы кьайгъы
Козюме бакъып, кьальбимни якъты –
Рухум санки Зем-зем сувны татты.

Индже белинъни кель де, сарайым,
Дудакъларнен дудакъны тапайым,
Юрегимни атешке быракътынъ
Тюшюмдеки хаялны уяттынъ.

Сувукъ челик... акъикъат...автомат...
Керчек бахт элиме тийип кечти
Узакъта янъгъырай адым сеси –
Бу багъчамдан чыкып кете севги.

Про синів-захисників

Проводжали з дому сина
Боронити рідний край -
В небезпеці Батьківщина.
- Боже, їм допомагай!

Материнське серце стрепенулось -
Палахтить в неспокої свіча.
Дні твого мужніння вже минули -
Пам'ять про синів завжди жива.

У підбитім бетеері
Залишився юний цвіт -
Трьох солдат і офіцера
Проводжа ключ журавлів.

Пошановані солдати -
Честь збережено в боях.
Україна, наша мати,
Вдячність принесе в ділах.

2.VII.2014

Къоруджы огъуларнынъ акъкъында хатыра

Огълуны дженкке ёллата
Юртуны къорумакъ ичюн -
Ватанынъ хавфлы алларда:
- Аллагъым, сен бизни къорчала!

Ананынъ хреги раатсыз -
Чыракълар теляшлы яна.
Сен де батыр олдунъ энди
Огъулар ичюн - эбедий хатыра.

Урулып янгъан бетеерде
Яш несилемиз гъайып ола.
Офицер иле учъ аскерни
Коктеки турналар озъгъара

Иттибаргъа малик инсанлар
Урушта урьмет къазангъанлар.
Украина - бизим анамыз
Сизлерни анъар дуаларда.

До неба

Світлані Воробець, дружині героя

Тільки-тільки здалося:
Життя почалося...
Золотисте колосся, жнива.
...Вириваю волосся,
Чому це збулося?
Чому я сама і жива?
Ось твій син простягає руці до неба,
От йому б політати!
Але небо забрало тебе у мене
Й забуло віддати.

Кокке

Къараманнынъ къадыны Воробец Светланагъа

Мына-мына аят башлайджакъ корюнди...
Алтын богъдайлар, ызынсап...
Сачларымны юлкъам,
Ничюн ойле олду,
Не ичюн ялынъызым ве сагъ?
Бакъ, огълунъ эльчиклерни кокке котере,
Санкимдир учаджакъ...
Амма сени менден коклер хырсызлады
Эм де къайтармайджакъ.

Людина

Б. Галайку

Людина... Поглянь в її очі -
Відчути в них можна усе:
Прийдешне - чи стане пророчим?
Бентежне - чи геть віднесе?

Людина... Руки доторкнися -
Тепло може бути чудним,
А крига - початок молитви,
І дотик враз стане чужим.

Людина... Її оцінити?
Як вартості взнати межу?
Спроможністю вірно любити
І... помахом крил... у борню.

14.II.2011

Инсан

Б. Галайкагъа

Инсан...Бакъ онынъ козюне -
Анда эр бир шей корюне:
Илериде - етерми ниетке?
Гъамсыз - я да чекер четке?

Инсан...Элине тийгенде -
Худжур бир сыджакъ сезиле,
Буз исе - дуалар башлагъанда
Бирден токъунув ят олып къала.

Инсан...Къыймети насыл кесилир?
Насыл эмиетке малик келир?
Бельки севги садъкълыгъынен ольчеле
Я да оны... къанатнынъ къакъылувы айыра...
...уруш мейданында.

Озирнись

«збережемо вірність» -
шумить у грудях.
розділяюсь я простором тьми,
і плакаемо не миті - гідність,
і тридзвоном речемо
«людьми
слід залишитись
і не скурвиться».
озирнись: на побитих шляхах
за тобою зухвало ще куриться
і розносить твій гріх по світах.

Айлан

Къальплерде шувулдай
«садакъатны сакълайкъ»,
Къаранлыкъ мейданы парчалай.
Биз, пускурлер, менликмизни къоруп,
учъ къат сесле текрарлайкъ
«инсан
олимп къалайкъ,
хынзыр дегиль».
Айлан да бакъ: кечкен ёлларынъда,
Арттаки сокъакълар даа тютеп тура
Ве гуняжлырынъны алемге даркъата.

Крайнощі

Де крайнощі зіткнуться -
там зродиться життя;
Азарт, екстаз минуться -
постане надбуття.

...народжене у лоні пустки
від Неба і Землі...
...кінець єднання... щастя згустки
розчиняться вві сні...

Спливає злуки мить остання,
вулканом б'ють серця,
і суперечать намагання
не допускать кінця...

А час швидкий, вінець все ближче,
в свою орбіту звуть!
Знімайте маски, вам не личить -
хай крайнощі живуть!

Эки хиляф

Эки хиляф чатышса -
догъула аят;
Авес, веджит - кечерлер,
Къалыр акъикъат

... Земин ве Кок яратты
бошлукъ крегинде
...къавушув нетиджесни...
Бахытнынъ парчалары
ирий санки тюште...

Къавушувнынъ сонъ ани
вулкан киби къальплер
ве ниаетни ред этер
ынтылув-ниетлер.

Заман акъа, ашыкъа тадж
озюне чагъыра,
Маскаларны чыкъарынъ,
Сизлерге ярашмаз -
Яшай бильсин Хиляф!

Коралі

О.С.

Коралі зради, коралі користі –
ланцюги та пута серця-душі.
Немає розради, немає вже листя.
Шануй вчорашне, – мовчки кричи.

І хай твій голос криштально холодний
розплавить голод, спрагу і страх.
І хай розпука востанне вловить
гарячий блиск в холодних очах.

Коралі зради, коралі користі –
вінцем тернистим сплели серця.
Крізь сірість безлисту падає чистий
подих-погляд кінця.

Мерджанлар

О.С.

Хиянет мерджаны, менфаат мерджаны,
Юрекнинъ-рухунинъ зынджыр ве тыршавы.
Теселли де ёкътыр, япракълар да сары,
Шукюр де кунюнъе, – сес чыкъармай багъыр.

Сенинъ буллюр бузлу сесинъ янъгъырасын,
Арарет, ачлыкъны, къоркъуларны якъсын,
Ве сонъки бакъышта начарлыкъ расткельсин
Сыджакъ алевини сувукъ козьлеринъде.

Хиянет мерджаны, менфаат мерджаны,
Когем чемберинен къалиплерни сарды,
Япракъсыз къаранлыкъ арасындан эсти
Ахиретнинъ темиз-пак нефес-назары.

Чому
Ти
не опанувавши летом
змінила
небо
на інше
яке завтра
зміниш
за звичкою
за покликом
за долею
теж
не навчившись
літати

Не ичюн
Сен
учмагъа бильмейип
кокни
башкъа кокке
денъиштирдинъ
оны де ярын авуштырысынъ
адетиндже
чагъырувгъа бинаэн
талииге коре
ойле де
учмагъа
огренмейип

ВОЛОДИМИР

ШАХСНІЄ

ТИМЧУК

ДЕГЕРМЕНДЖІ

Білка

У війську, в студентських колах водяться білочки. Це, коли чи-то від напруженості, відчаю чи рутини хтось робить зовсім неочікувані та невластиві вчинки, – такий собі локальний міні-«льоня-космос»*.

Але наша історія не про несправню білочку, а про цілком реальних, яскраво жовтогарячих, мов помаранчеві барви першого Майдану, з такими ж помаранчевими грудневими шаликами, пухнастими хвостами і такими ж радісними та сповненими здивування від пробудженої мужності як у майданят очима.

Щоранку, поспішаючи на роботу, незалежно від примх погоди, бачу вже звичну картину. Ви її теж можете побачити, якщо десь о пів на восьму взимку відгукнетесь на скликаючий цокіт волоських горішків у середині парку Івана Франка, що в самісінькому центрі Львова. Літня пані навіть у лютий мороз без рукавичок, які б напевно захистили її по-домашньому стружені руки, робить, здавалося б, рутинну роботу: стукає горішком об горіх, пильно стежачи за своїми подружками, перериваючись з гідною пошани терпелівістю на прохід-промчання теж звично поспішаючого кудись перехожого. І для неї в ці миті, а особливо для білочок, ці «поспішали» є такими ж плінними у їхньому спільному всесвіті, як для нас на чудовому весняному лані, куди ми нарешті вирвалися з лещат урбанізації та інформатизації, метушлива бджола, якій, напевно, здається, що нектару не вистачить і якійсь маленькій дитинці під час не менш лютої зими не дістанеться цілющих властивостей меду.

Інколи, більш цікавими за перехожих, спраглими розділити спілкування пані з білочками, виявляються собаки, яким також немає діла до тих, хто поспішає, а ось до тих, хто є більш статичним на ділянці, де їх вирішили вигуляти, в них невіддільний інтерес. Підбігши під сам дуб або явір, по стовбуру якого щойно карабкалася вгору-вниз якась з наших помаранчевих краєвунь, черговий собака зупинявся, задирав голо-

* «Льоня-космос» – прізвисько градоначальника столиці, який дивував неординарними заявами та мімікою актив міста, якому не вдалося сховати паспорти власних мам і бабусь – виборців цього «космічного мера».

Сансар

Ордуда, студент даирелеринде сансарчыкълар булунабиле. Бойле алда бириси, я кергинликтен, мюшкюликтен, я да алышыкълыкълтан, апансыз, озюне ич хас олмагълан арекетлер япа, дерсинъ, бир ерли мини-черновецкий.

Амма икяемиз бойле сансар акъкъында дегиль, умумен реаль, Мейданнынъ байрагълы киби портакъ-ал тюсю, къыштаки багъллагълан портакъал тюсте шарф киби пуфсал къуйрукълы ве мейданджыларнынъ киби, шенъ ве уянгълан джесюрликтен тааджип толу козьлю, сап-сары сансар акъкъында.

Эр саба, ишке ашыкъып кеткенде, аванынъ назланмасына бакълмадан, энди алышкъан манзараны корем. Эгер къышнынъ бир сабасында, тахминен саат еди ярымда, Львовнынъ та меркезинде ерлешкен, Иван Франко адына паркыннынъ ортасында, джевищиклернинъ бири-бирине къакълылып япылгълан даветке къулакълассангыз, сиз де оны коре билесингыз. Бир эсли ханым, къыш-боран вакытта биле онынъ болдургълан эллерини къорчалагълан къолчакъл такълмай, дерсинъ, бир адий ишини япа: джевищнен джевищге ура, озъ достларыны козете, шу арада урьметке ляйыкъ сабыр иле ашыкъып кеткен кечиджиге де дикълкъатыны боле.

Бу «ашыкъчанлар» шу анълерде онъа ве, хусу-сан, сансарларгъла, оларнынъ умумий къяинатында, бизге урбанизация ве информатизациянынъ тузагълындан бошагъланда, аджайип баарь тарласында, нектар етишмейджекни ве бир де бир балачыкъ, тамам бойле серт къышта, балнынъ файдасындан марум къалайджагълыны къасеветленген къыймылдавукъ балкъурт киби, кечиджи олып корюнелер.

Базан, ханым ве сансарлар къонушувына бужк истекнен къошулмагъла кечиджилерден зияде копеклер истей, олар да ашыкъып кеткенлерге къулакълассмайлар. Амма кездирильген мейданчыкъта дургълун алда олгъланлар оларнынъ бужк мерагълыны къозгълайлар.

Тек шимди портакъал дюльберлеримизден бири юкъары-ашагълы тырмашкъан эмен я да явирнынъ тюбуне чапып келип, бир копек токътала эди. Эр шейни къокълап юрмек адетине терс башыны тѐпеге котерип, шубесиз, не учмакъ, не де терек кевдесине тырмашып чыкъмагъла чареси олмагъла-

ву настїльки незвично від своєї повсякчасної манери все нюхати, і однозначно шкодував, що не може ані літати, ані дряпатися по стовбуру дерева. Терпіння у кожного песика виявлялося набагато менше, ніж у пані з білочками, і вони про це знали, тож за кілька секунд-хвилин безкрилий чотирилапий винюхувач відбігав, уможливлючи такі очікувані дотики змерзлої руки й пухнастого гарячого жовтогарячого хутра та обережних зубок...

Системи чи режими змінюють один одного, нововладці звільняють або займають м'якенькі шкіряні крісла, жалкуючи за ними або оберігаючи їх залежно від, як вони кажуть, політичного моменту, все навколо продається і купується, навіть горіхи та рукавички, тільки подібний контакт-дотик є незалежним від суспільних примх. Одне хвилює: хто ж принесе горішків, коли одного разу пані не прийде?..

нына пешман этмекте. Бойле копеклерде, ханым ве сансарларгъа коре, сабыр азда ола, ве олар бунгъы биле эди. Шунунгънен, бир къач дакъкъадан сонъ дёртаякълы къанатсыз къокъуюджы чапып кеттими, чокътан бекленген ушуген эльнинъ ве портакъал тус йымшакъ юннинъ сыджазыкъ токъунувына имкян тапыла эди.

Къурумлар ве тертибатлар бир-бирини денъиштире, мемулар йымшачыкъ териден ясалгъан курсюлерге отура я оларны бошаталар, айткъаны киби, «сиясий девири»не уйып бу курсюлерини я да къызгъана, я да къорчалайлар. Чевре-четте олгъан эр шей сатыла ве сатын алына, джевишлер ве къолчакълар биле. Тек ойле контакт-токъунув ичтимаий назлардан мустакъильдир. Шусы къасеветке далдыра: бир кунъ шу ханым кельмесе, джевиш ким кетирир экен?...

Жити!

Василь намагався у всьому бути, якщо не першим, то хоча б урвати від життя можливе. У цьому він навряд чи відрізнявся від інших людей у світі і лише від знань, умінь, крутінь, хватки та зв'язків залежало, хто ж відхопить найбільше благ.

...Операція була складною. Кардіолог шість годин боровся із коронарною недостатністю. По завершенню хірургічного втручання Василя скерували в реабілітаційну палату. Зрозуміло, що без чітких гарантій на одужання. Та й вигляд пацієнта свідчив не про радісні миті його життя. Не більш життєрадісно виглядали й інші пацієнти, які заводили коридори лікарні в очікуванні своєї черги-присуду якогось безчуттєвого «судді» в білому халаті.

Попросили дати дорогу. Наполегливо. В гаморі мало хто чув, тож доводилося повторювати та й підвищувати голос до того ж. Благо, що жіночки-бабусі, які все знають і на будь-які життєві ситуації мають безапеляційні відповіді-діагнози, зауважили намагання медичних сестричок кудись спроводити лежачого хворого. І, поступившись, фіксували явно не життєдайний вигляд щойно прооперованого. Діагноз вимальовувався миттєво – всезнаючи хрестились і хрестили Василя, щось шепочучи та заочучи очі догори, паралельно вимагаючи від інших відвідувачів негайно усунутися з дороги. З дороги майже ... небіжчика, як це влучно, в напівсвідомому стані завбачив Василь. Усередині все перевернулося: «Ні! Не дамся! – натягуючи з останніх сил простираadlo на очі і, навіть, далі, аж до потилиці. – Я житиму! І вам, і долі наперекір!»

...Ось уже восьмий рік Василь і далі бере від життя саме життя, примовляючи при цьому навіювану з дитинства у мальовничих горах дідусеву настанову: «Не спіши, бо успіх!..».

Яшамакъ!

Василий даима огде олмакъ, омюрнинъ бутюн имкянарнен файдаланмакъ тырыша эди. Башкъа инсанлардан, бу джееттен, эльбет, аз фаркълана эди. Ким не къадар эйилик къазанаджагъы тек бильги, беджерлик, усталыкъ, таньшылыкъ багъ ве идракъ иле багълы.

...Амелият пек муреккеп олды. Кардиолог алты саат девамында коронар етишмемезлитгинен куреше эди. Хирургия киришме амелияты биткен сонъ, Василийни реабилитация одасына ёлладылар. Табий ки, тедавийленмесине ачыкъ-айдын гарантия бермедилер. Хастанынъ корююши де онынъ бу дакъкъалары ич къуванчлы олмагъаныны исбат эте эди. Хастаханенинъ коридорлары башкъа чересиз хасталарнен толу. Олар озъ невбет-укюмини беяз джуббелы шевкъатсыз «макемеджи»ден беклей эдилер.

Ёл сорадылар. Исрарлыкънен. Шамата олгъанындан себеп бир шей эшитильмей. Текрарламакъ, къычырып айтмагъа керек эди. Хайырлысы ки, энди чешит вазиетлерде догъру джевап, диагноз аль эттирген битачыкълар эмширелернинъ тешек хастасыны бир ерге ёлламагъа тырышкъаныны корьгенлер. Ве оларгъа ёл берип, демин амелиятны кечирген хастаны джансыз чырайыны къайдэттилер. Оларгъа диагноз бирден белли олды – бир шей фысылдап ве козьлерни юкъары котерип, чокъунып башладылар ве Василийни чокъундырдылар, айны заманда кельгенлерден аджеле ёл бермекни – ярым англы алда Василий бельгилегенине коре, аман-аман мевтанынъ ёлундан – кетмекни талап эте эдилер. Бир заман эр шейни: «Ёкъ! Теслим олунмам!» – сонъки такъаты иле чаршафны козьге, сонъ энъсеге биле тарттырып, – «Мен яшайджагъым! Сизге ве такъдирге къаршы!» – фикири денгъиштирди.

...Мына энди секиз йыл девамында Василий, балалыкъ къокъусынен синъдирильген: «Ашыкъма, чюнки етиштирирсинъ...» – деген, дедесининъ насиатыны хатырлап, яшайыштан къанып-къанып яшайышнынъ зевкъыны алмакъта.

З'ява

Світ зустрів Олександру не просто недоброзичливо, – вороже.

Все почалося з моменту, коли її передчасно вирішили викликати і перервати безтурботний відпочинок. Комусь, напевно, було заздрісно, що вона насолоджувалася спокоем, мала задосить харчів і коли хотїла – спала, коли хотїла – гуляла. А вже нині їй доводиться жити за правилами, кимось придуманими та їй не зрозумілими. В її особистий простір віднедавна почали втручатися сторонні: навіть не десятки, сотні пар очей прискіпливо спостерігали за кожним Олександриним рухом, чатуючи на якийсь її крок, який цих спостерігачів задовольнить, а може й не задовольнить. Але Олександра і гадки не мала, що то має бути від неї за крок, ба більше, вона над цим не задумувалася. Адже їй ішов усього-на-всього шостий день від з'яви, від її народження...

Власне вона ще не була Олександрою, це новопечені батьки дійшли згоди, а ви напевно знаєте, скільки суперечок та образ іноді викликає іменування свого чада, що їхній слух пеститиме ім'я Сашенька, Сашуля. Але безіменність Саші, якою вона невдовзі стане, зовсім не позбавляла її реальної фізичної іпостасі, з якою стикаються оті сторонні, чомусь всі в білому, та яка спричинює дівчинці теж ще незрозумілу незручність і больові відчуття. Адже там, у мамці, їй справді було всього досить – вона зростала услід за задоволенням від смоктання свого пальчика, а без мамки, точніше поза нею, ні смоктання пальчика, ні його несмоктання не вдовольняє запитів організму щодо подальшого росту. Треба смоктати тепер щось інше, незвичне ні смакові, який починає відчуватися, ні шлункові, якого змушують працювати. Та й обмеженість, а швидше неспроможність через незрозумілість у переміщенні маленькій теж не до вподоби. В мамі все було зрозуміло: вільний політ-плавання у будь-який бік чи як завгодно обертаячись, для чого можна було свій зовнішній світ, такий близький, штовхати і руцями, і нозями. Навіть здавалося, що мати раділа цим ударам-поштовхам і було так приємно, коли вона

Зуур

Дюнья Александрани пек сувукъ къаршылады, атта кергинликнен. Эр шей оны керек вакътындан эвель чагъырмакънен ве онынъ гъамсыз ратлыгъыны бозмакънен башланды. Гъалиба, онынъ раат, яхшы яшайшыны пахылладылар. О, не истесе ашай, япа эди.. Шимди исе, о кимдир уйдургъан, ич де анлашылмагъан къаиделер боюнджа яшамагъа меджбур. Якъын вакъытларда онынъ сербест омюрине эджнебийлер эп бурун сокъмакъта: он дегиль де юзлернен козь Александранынъ эр бир – шу козетиджелирни мемнюн этеджек я да этмейджек – адымыны эслей эдилер. Амма Александра онынъ адымлары насыл оладжагъыны бильмей эди, ондан да башкъа, бу шей акъкъында фикир де этмей эди. Чюнки онынъ омюри тек алтынды кунъ девам эте.

Асылында, онъа Александра ады даа къоюлмады, билесиздир, ад сечмеси нидже давалы ве ындынунваргъа ёл берген бир меселелерден. Ана-бабасы, Саша, Сашуля айтабергенлери къулакъларына мельэм оладжагъында анлаштылар. Келеджекте Саша ады сабысынынъ шимдики адсызлыгъы оны тыштаки акъкъатта олгъан, анавы башы-усту безакъ кийгенлер расткелишкен ве къызчыккъа о къадар онъайтсызлыкълар ве агъры кетирген вазиетинден ич четте кълдырмай эди. Анда, ана ичинде, онъа эр шей ете эди – пармагъчыгъыны лезетнен эмип яваш-яваш осе эди. Шимди исе, янъы – ана тышындаки – дюньяда не де пармачыкыны эмгенде, не де танылмагъан бир шей эмгенде, я да эмгенде осьмек ичюн керек шейлер азлыкъ эте эди. Энди таныш олмагъан, амма лезетини дуйдургъан ве ашкъазанны чальштгьрткъан бир шейлер эммели. Бундан гъайры, бир ерден бир ерге кечмеге насылдыр сынъырлар, даа да догърусы, имканиетсизлик эвлядгъа ич хош олмады. Анасынынъ ичинде эписи енгиль эди: насыл тарафкъа истесенъ чевирилип, бутюн дюньяны аякъ-къолларынен тюртип сербест учмакъ-ялдамакъ мумкюн. Анасы онынъ тюрткенине къувангъаны киби дуюла, о къарыныны сыйпап, татлы сёзлернен, я, бельки, фикирлеринен, мураджаат этип охшаткъанда бала пек хошлана. Янъы, тыш, ве эвелькисине коре ба-лабан эм даима денъишкен дюньяда исе, не къадар тюртмесенъ де, бунгдан не раатлыкъ, не кейф ал-

погладжувала і зверталася чи то подумки, чи словами до неї. А в новому зовнішньому світі, який набагато більший та мінливіший, ніж будь-що раніше уявлене Сашенькою, хоч пручайся, хоч штовхайся – ні спокою, ні насолоди від цього не відчуваєш. Якась безпорадність і позбавлення смислу.

Та ось коли ті самі сторонні Сашеньку перемістили до чогось такого близького, рідного, а може і саме це близьке та знайоме привели до Саші, вона відчула, що це її опора в такому чужому світі. Це – Мама! Доня збагнула, що це саме ті руки, що гладили її в утробі – відгомін минулого затишку. Голос є саме тим, який заспокоював її, невгамовну. А запах, яким дорогим їй здався запах Мама серед сотень тисяч чужих, злих, різких запахів. І, виявляється, маму можна побачити! Не знаю, що саме вплинуло на Сашулю в ту мить, коли руки матері підкопили її, але вона, трішки подумавши, якщо цей процес усвідомлення з'яви мами можна назвати думанням, заспокоїлась...

...Проїшли місяці та роки. Саня зрозуміла, що і цей світ може бути цікавим і зручним. Його слід вивчити. І вона вивчала. Спочатку впізнаючи голос і усмішку батька. Лякалась, коли ненюве обличчя, таке звичне, раптом заростало щетиною. Потім, на чотирьох, коли своєю з'явою можна було здивувати-порадувати маму, а своїм зникненням – її занепокоїти. Пізніше, через синці, порізи, кольори, форми, цифри, літери, слова, фрази, контрасти, книги, маленьких пернатих або чотирилапих, через нерозділений пісок у пісочниці чи вподобану у такої ж маленької Катеринки ляльку з великими синіми очима. Нарешті, через перше, також нерозділене, кохання. А надійде час, коли вже велика, правильніше, як підказує читач, доросла Олександра носитиме нове життя, буде голубити те маля, ніжно звертаючись до нього і тендітно поглажуючи, чекаючи на його з'яву і забуваючи про цього, яким ворожим був на початку світ.

мазсынъ. Насылдыр аджысызлыкъ ве манасызлыкъ.

Бир анъ о эджнебийлер Сашеньканы тувгъан, танылгъан бир шей янына якъын кетирип къойгъанда, я да, шу таныш ве тувгъан бир шейни онъа якъын кетирдилерми, о, янъы дюнъяда бу онынъ таянчы олгъаныны дуйды ве анълады. Бу, эльбет, ана! Айны шу эллер кеченлери оны охшагъаныны къызчыкъ бирден анълады – хатырада къалгъан теналыкънынъ алямети. Айны шу сес – онынъ раатлыгъы эди. Анасынынъ мукъаддес къокъусы юзлернен ят, серт ве кескин къокъулар арасындан не къадар тувгъан, севги толу къокъудыр! Ананы коръмек мумкюн экен! Сашулягъа шу дакъкъада не тесир эткени белли дегиль, амма анасы оны къолуна алгъанда, къызчыкъ бираз тюшонип – эгер де анасынынъ озъ аятында пейда олмасынынъ анълавына тюшондже сёзю келишсе – тынчланды.

...Айлар, йыллар кечемкте. Саня бу дюнъяда меракълы ве онъайтлы олабильгенини анълай. Оны огрене. Башындан, бабанынъ сес ве тебессюмини таныды. Башта анасынынъ юзю ерине юзюни къыл саргъан бир бет корюнгенде къоркъа эди. Сонъ, дёртаякълагъанда, анасыны эм озъ пейдалангъанынен къувандыра, эм козьден гъайып олмасынен эеджанландыра эди. Кечче, сыярынты, яра, ренк, арифлер, ракъамлар, сёзлер, китап, уфакъ къушчыкълар ве айванчыкълар, оюн мейданчыгъында къумны болюшмек я да айны чагъдаки Катеринкадаки киби балабан мавы козьлю къокъла бегенмеси меселелеринен. Ве, ниает, биринджи, ве тамам иле кене де, джевапсыз, севгинен де.

Келир вакъыт, энди осип кеткен, ве даа да догърусы, етишкен Александра экиджанлы олур, татлы сёзлер айтып, мукъайт сыйпап, охшатып, янъы дюнъя зуурыны беклейджек ве озюни алем насыл сувукъ къаршылагъаныны унутаджакъ.

Зуб

Одарка, як і кожна жінка, що віддавала себе чоловікові, дітям і господарці, у свої тридцять із невеличким гачком згадала нарешті про себе.

Постійні усмішки граційних героїнь нескінченних любовних серіалів впевнили її у тому, що така усмішка буде прикрашати її на хоч і рідкісних, але вкрай важливих забавах. Адже якщо, навіть, у церкві жіночки поміж поклонами та молитвами «за здоров'є» встигають обговорити зачіску, одяг і колір обличчя, то що вже казати про вихід у люди – на весілля. Сьогодні ж бо села сильно спорожніли, молодь воліє спочатку спробувати сімейні стосунки без офіційних штампів у паспортних, тому весілля стають рідкісними і про них довго-довго гуторять у селі. Молодих вже залишать у спокої, сватів згадають, хто чого кумедного утнув, розбишак пожурять, які напилися і побилися, скажуть, що достеменно і начебто той Мисько залицявся до нареченої і мали бути вже заручини, але дівка найшла ліпшого, з машиною і роботою, та, звичайно, доберуться до гостей, перемиваючи всім кісточки: хто в чому одягнений і скільки разів уже цю сукню та або інша гандзя вбирала, для кого призначена обновка в тої мотрі, та інший подібний міх фантазій.

Одарка цього не любила, була прагматичною, тож коли чоловік отримав премію, вирішила поновити зуби.

Їздили до містечка з десяток разів. Всі це знають: знимку рентгенівську зробити, щось полікувати, десь спізнити на прийом, приміряти, щось заважає, підпиляти. Це ж – на роки.

І ось місток готовий – гарнесенький такий, рівний, сяючий білизною, ніби від прального порошку, яким переривають улюблені серіали. Єдине – поклали на випробовування, через місяць, казав лікар, треба прийти, поставити на «вічний клей».

Заметавшись знову між чоловіком, дітьми, господаркою та серіалами, Одарка не зчулася, як наблизилася весілля в далекій родині. На суботу, на дев'яту, домовилися з Ганкою (вона

Тишлер

Озюни акъайгъа, балаларгъа ве эв ишлерге берген эр бир къадын киби, Одарка да отуздан бираз арткъач яшына келип, ниает, озюни де хатырлады.

Сонъу олмагъан ашыкъ акъкъында сериаллардаки зарифетли къадынларнынъ юзьлеринден тюшмеген тебессюмлери, озюне де пек сийрек, амма пек эмиетли эглендже заманларында гъаает ярашайджагъына инандырды. Къадынлар атта кильселерде теменна ве дуалар арасында къыяфет, перчем, черени музакере этип етиштирсе, башкъа чыкъышлар акъкъында сёз биле юрсетильмес, хусусан – той. Шимди исе, койлер бошалгъаны себеп, яшлар биринджиден тойсыз, паспортларында ресмий бельгилер къоймай, сербестликте бири-биринен аилевий мунасебетлерни къурмагъа тырыша. Шу себептен, той койде сийрек кечириле ве оны чокъ вакъыт девамында гурюльтели хатырлайлар. Яшларны унутсалар, къудалары акъылгъа келе. Ким не къадар ичти ве талашты, ким кулюнчли бир шей япты, ярамазларгъа насиатлар айтылыр. Анавы Мисько келин оладжакъ къызгъа чокъ юргени, энди нишанладжакъта, къыз бундан эйидже – иши ве машинасы олгъан союны тапкъаныны тамам иле белли олгъаны акъта ошек сатарлар. Эльбет, мусафирлерге де сыра келир. Ким насыл антерни кийди, шу ганзя* къачындыжы кере бу урбанен кельди, анавы мотрянынъ** кийими кимге ляйыкъ киби сачмалар айта берирлер.

Одарка бу шейлерни бегенмей, о топракъкъа аякъ баскъан инсан эди. Бойле этип, акъайы бу ай ичюн нефакъасыны алгъанда, тишлерни янғылатмакъ ниетленди.

Бир он кере меркезге баргъандыр. Эр кес биле де: рентген чекимини япмакъ, бир шей тедавийлемек, бир ерге кечке къалмакъ, бир ерде ольчемек, бир шей келишмей, пычмагъа керек. Чокъ йыл турсын деп, япамыз да. Мына тишлер азыр – дюльбер, тюз, санки сериаллар тенефюсиндеки рекламада косътерильген чамашыр тозунен темизленген, бем-беяз. Тек шусы бар ки, денъеме къоюлды, бир айдан сонъ, экимнинъ сёзюне коре, барып, энди «даимий туткъал»нен пекитиледжек.

Кене акъай, балалар, эв ишлери ве сериалларнен мешгъуль олып, Одарка къардашынынъ дюкюни

* Ганзя – лакъырды тильден, къадын ады

** Мотря – лакъырды тильден, къадын ады

– перша перукарка на все село), до того часу одягнеться, намалюється і о десятій – в автобус.

Обійшовши увечері газдівство, приготувавши їжу дітям і переконавшись, що всі її доручення на завтра зрозумілі, Одарка вирішила щось кинути за драбину. Вкраявши шмат хліба, вона почала запивати його молоком, аж раптом щось тверде у роті. «Невже в хлібі якась біда? Але звідки?» – миттю думка промайнула і ще швидше вона виплюнула на долоню свою сячучу усмішку.

Сказати, що почалося, просто неможливо! Не спавши всю ніченьку, з першими півнями, Одарка понеслася до міста. Добре, що машиною керував чоловік, а то на дорозі було б те, що інколи в стайні, трапляється, якщо там не поприбирати кілька днів.

Стоматкабінет, що працював би з восьмою, знайти в суботу виявилось не простою справою. Чергова дантистка в районній поліклініці сказала, що без рентгенівської знімки вона нічого робити не буде. А коли почула, що їй дадуть «любі» гроші, то ще стала непоступливішою.

Довелось шукати іншого і таки знайшли. «Любі» гроші, звичайно, віддали йому, хоча він і не гарантував, що міцно триматиметься. «Та хоч як», – утішала себе Одарка, – «головне, щоб не беззубо».

Вдома вже годину чекала перша перукарка на все село Ганка. Поки вона крутила хоч щось на голові, Одарка однією рукою наносила справді войовничий грим, а іншою – підпрасовувала спідницю та кофтинку, які, чомусь раптом, але цілком закономірно виявилися пом'ятими. На біду, донька розревілася і хоч мала лише дванадцять, вважала себе цілком дорослою для того, щоб теж піти на весілля. А тут Василь у шибку стукає і гукає, що до автобуса всі зійшлися і тільки на Одарку чекають. Чоловік у ці миті вважав за краще стати непомітним, тому надати краватці форму вузла, а штанам – рівнесенькі канти, намагався власноруч.

Забаву відбули. Одарка була неперевершеною зі своєю новою усмішкою. Єдиною прикрістю було лише те, що частувалася вона виключно напоями. А раптом на таріль доведеться викласти її білосніжний скарб?

келеяткьбаны дуймай кьалды. Джумаэртеси куню, саат докгузгъа койде биринджи олгъан бербер – Ганканен анълашты. О саатке кьадар кийинип-кь-ушаныр, онгъа автобускъа отурып кетер.

Актшам устю бутюн эв ишлерини бакъып, балаларгъа аш пиширип ве бутюн авалелери анълайышлы олгъанына эмин олып, озю де бир эки кьапынмагъа истеди. Кесек отьмек бастырып сют ичип башлагъанда, агъызында бир кьатты шей дуюлды. «Отьмекте бир шей чыкътымы? Къайдандыр?» – деген фикери мийинде ялкъ этти, ве ондан да тез, о, авучынынъ ичине озъ аджайип тебескъумни тьюкорип чыкьарды.

О ерде нелер олды, айтмасы кьолай! Бутюн гедже юкьламайып, танъ тешигинде, Одарка шеэрге сюрюп кетти. Яхшы ки, дюменде кьоджасы эди, башкъа алда, ёлдаки вазьет чокъ вакъыт девамында иыгъыштырылмагъан аранны анъдыраджакъ эди.

Базарэртесинде, саат секизде ачылгъан тиш одасына кирмес пек кьолай олмады. Невбетчи дантист рентген ресими олмаса, бир шей япмайджакъыны бильдирди. Онъа «сорагъан параны» ишандыргъанларыны эшитип, даа да сертииди.

Башкъасыны кьыдырып, ниает, таптылар. Яхшы тутуладжакъына гарантия бермесе де, «сорагъан параны», эльбет, онъа бердилер. «Насыл олса, олсун» – деп, озюни тынчландыра эди Одарка, – «энь эсасы, агъызында тиш олгъаны корюсин».

Энде энди бир саат девамында койнинъ айтувлы бербери – Ганка беклемекте. О башында сачындан бир шейлер уйдургъанда, Одарка бир элинен, дерсинъ ки, дженкке азырлангъан кийик кьабилелер, боялана, о бирисинен, тамам иле кьанун боюнджа тесаддуфен бурюшип кьалгъан, антер ве кофта-сыны утюлей эди. Шу арада, он эки яшлы, амма озюни тамам етишкен чагъда эсап эткен кьызы, тойгъа кетмегени себеп, агълап башлады. Сонъ Василь да автобуста эр кес топлагъаны ичюн, пендереге кьакъып, ашыкьтырмакъта. Озю исе, озъ кьолунен багълагъан боюнбагъынынъ туюми кьыйышча, кенди утюлеген штанларынынъ джиклери дос-догъру олып чыкьмагъаны себебинден, козьге корюнемеге тырыша.

Тойгъа барып, эглендилер. Одарка янъы тебескъуми иле дюньянынъ дюльберидир. Афсус ки, ичмектен гъайры бир шей агъызына кьапып олмады. Бир маальде онынъ бем-беяз джевери савут ичине тьюшоп кетмесейди...

Костюм

Хто лишень не мріяв вийти за Петра! Стрункий. Дужий. Веселий. Енергійний. У роботі – перший. Здається, він був усюди. Обзивалися довкола нього дівчата не лише з його села. Нарешті обрав він найщасливішу з усіх довколишніх сіл – молоденьку русяву Марічку.

Весілля відгуляли, як годиться. Молода була вбрана в атласну весільну сукню з глибоким декольте – було що показати, а молодий – у строгий чорний костюм когось із відомих модельєрів. І хоча нині модно одружуватися по кілька разів, молодята вирішили побратися назавжди, тому і весільне вбрання було не з дешевих. Марічка і Петро стали стиха вити своє гніздечко. Їм навіть медового місяця не треба було з його поїздками за тридев'ять земель, так вони упивалися щоднини одне одним.

За місяця наспіло нове весілля. Виходила заміж сестра молодого – Оріся. Для весілля упорядкували подвір'я, розставили найзручніше і водночас найтісніше столи, аби побільше місця було для музик і танців. Серед найперших гостей і молода родина Петра. Марічка на цей раз мала ніжну синеньку сукню і лаковані черевички на високих підборах, що сяяли у промінні сонця. Її чоловік одягнув свого весільного костюма.

Не раз на весіллі Орісі музики кликали до танцю, під час якого Петро звично був у центрі уваги, бо виробляв такі курдепляси, що аж дух спирало. І не раз свати гукали до столу, бо на селі зроблять такого стола, що ні очі, ні шлунок не відмовляються. Там – залівний язик і завиванець з голови, фрикасе і полядвица на рожні, углицька ковбаса і студенець із щупака, маринований лин і надівані кабачки, підливи із баклажанів і сушених печериць, торунський медівник і весільний коровай. І до цього всього частують, припрошують кришталевою оковитою, вигнаном виключно із зерна і яка ніби щойно викачаном медом розливається по тілі, бо містить не менше п'ятдесяти п'яти ступенів.

Далеко за північ. Півні вже розпинаються. Весілля гуляє. Тіла все менше і менше належать їхнім власникам. А музики грають ще гучніше і

Костюм

Петрогъа акъайгъа чыкъмагъа ким тек арз эт-меди! Индже белли. Кучълю. Шенъ. Гъайретли. Иште – биринджи. Гъалиба, о бир кереден эр бир ерде булуна эди. Янаша койлердеки къызлар биле акъылны джоя эдилер. Ниает, этрафтаки кой къызларындан озъ бахт парчасыны – яш, кунеш сачлы Маричканы сайлады.

Той яптылар, эр шей керек дедедже. Къыз джольбер, кыяфет дегерлерини къайд эткен атлас антерде, яш киевнинъ устюнде – белли модельер элине аит къара костюм.

Бир къач кере эвленмеге мот олса да, яшлар бутюн омюр боу тек берабер кетмеге ниетленген сонъ, той кийимлерине пара аджымадылар. Маричка ве Петро яваш-яваш озъ аилевий ювачыгъыны къурып башладылар. Оларгъа атта сиз-биз айларынынъ адети – той сеяхаты керекмеди, берабер кечирген дакъкъалардан о къадар нешэ ала эдилер.

Бир айдан сонъ янгы той келеята. Киев баланынъ кыыз къардашы – Оріся акъайгъа чыкъа. Тойгъа азбар азырланды, оюнларгъа чокъча ер къалсын деп, софралар эм де онъайтлы ерге, эм де сыкъ-сыкъ къоюлды. Мусафирлернинъ биринджи сырасында – Петронынъ яш аилеси. Бу сефер Маричка устюне назик мавы антерчик ве кунеште йылтырагъан кырмазы, юксек падворлы аякъкъапларыны кийди. Акъайы исе озъ тойлукъ костюмини.

Орісянынъ тоюнда чалгъыджылар эп оюнгъа чыгърмакъта, къараманымыз Петро исе, оюн меркезде эр кеснинъ дикъкъатыны озюнинъ, нефес токъталып айретте къалдыргъан, марифетли аркетлеринен джелп эте эди. Къудалар софрагъа къач кере давет эткендир, чюнки койде бойле софралар донатылгъанда – эм козьлер, эм ашкъазан къувана, ред этип оламай. Анда – пишкентиль ве баш этинден завыванецъ*, фрикасе ве полядвица**, Углич колбасасы ве турнабалыкътан холодец, маринадлангъан сазан ве кабачок долмасы, морпатильджан ве къурутылгъан шампиньонлардан салджа, Торунъ медивниги*** ве той коро-

* бурмагъа бенъзеген аш

** айваннынъ аркъа бети йымшакъ ерлерден пиширилген аш

*** хамырдан пиширилген баллы, къурабиеге бенъзеген емек

швидше. А Петро витанцьовує ще дужче і вистрибує все вище. Ось і час для його фірмового елемента, коли у стрибку ноги почергово сягають рівня голови і потім цими ножицями він гучно гупає по підлозі. Раз стрибок, два стрибок, три... І Петро якось незграбно зависає у повітрі, кризь запальну коломийку чутно тріск швів і з роздертими між ногами штанами танцівник падає на спину.

Догуляв весілля Петро вже сам - Марічка у сльозах забилася вдома у подушку, тож весільний костюм її чоловік «станцював» остаточно. Шкода, що знаний модельєр не врахував температу тих парубків, за яких мріють вискочити усі дівчата з довколишніх сіл.

вайы*. Айны заманда эп сыйлайлар, чагъралар джам киби темиз, богъдай ракъысынєн, о да, кучю элли беш дєреджєдєн аз олмагъаны себєбїндєн, дєрсїнъ ки, вуджудынъдан тазє бал киби соузлып акъа.

Гєджє маали. Хоразлар багъырмакъта. Той кєтє. Мусафирлєрнїнъ акъылы єнди єрїндє дєгїль. Чалгъыджылар исє даа да шєнъ вє кучьлю чалалар. Петро да санки янъы ильхамнєн даа юксєкчє сєкирип ойнай. Онынъ шахсий єлємєнткє дє вакъыт кєльдї. Шимди о, сєкиргєндє аякълары нєвбєтнєн башына къадар єтєджєк, вє сонъра о бири бири-нїнъ артындан, табангъа урулып, догъру єргє єнєр. Бир атлады, эки, учъ... Бир анъдє Петро къолайсыз бир алда авада къатып къала, къызгъын колумыйка** нагъмєсинє бир шытырды къошула, вє аякълар арасында йыртыкъ штанынєн Пєрто аркъасына йыкъыла.

Тойны сонъуна къадар Петро озю кєчїрдї. Марїчка эвдє, ястыгъыны къучакълап, агълап тойды, къоджасы исє озъ тойлукъ костюмни бу акъшам яхшы єтип ишлєтти. Афсус ки, бєлли модельєр єтрафтаки кой къызлары арз єткєн яшларнынъ алєвли табиатыны козьдє тутмады.

* той адєти узърє пиширильгєн татлы отъмєк

** Украина фольклорына аит музыкалы эсєрлєр

ВОЛОДИМИР
ТИМЧУК

РЕВІДЕ
ЗІЯТДІНОВА

Ласкаво просимо!

- Як я ще можу краще представити людину, за яку говорять її ж книги, виставлені ось на цій полиці? І це лише дециця від творчого наробку письменника, якого в митецьких колах іменують патріархом української літератури. Тому краще одразу надати Володимирі Федоровичу слово, яке від давно зробив своєю зброєю...

...Впродовж академгодини Володимир Федорович розповідав про авторський бік усіх своїх двадцяти одного історичного роману: як водою з перекинутої вази з квітами від коханої дружини залило всю картотеку планованого роману про середньовічний Кам'янець-Подільський з відьмами і чаклунами, що звільнило його від тиску історичних фактів і «увімкнуло» вінцевий вимисел в панно сюжету; як випрохав дозвіл у Бориса Григоровича ночувати в імператорських покоях в Олеському замку (за обіцянку не водити туди дівчат), аби відчутти миті облоги та падіння твердині; як потайно відвідував Соловки, аби подивитися на приполярне сонце з казематів останнього кошового; як віддав належне одному з дуже небагатьох позитивів радянської дійсності - організації творчих міжнаціональних зустрічей письменників, завдяки чому він героя свого роману, кирило-методіївця, побачив у несподіваній іпостасі визначного наукового діяча народу, письменники якого цього разу приймали в себе письменницьку братію, а він, Володимир, бачте двадцятилітнім юнаком служив у цьому містечку і пропадав ночами між чудернацькими східними вуличками з коханою Арзі; як заблукав у рідному містечку на Поділлі і, щоб не осоромитися, пошепки випитував у жвавої, сповненої крові та молока, молодиці-крамарки, де ж та рідна ратуша, чим знайшов таку недонаснившу назву своєму новому романові; як втікав від реальних бойових звершень підпілля до інтелектуальної війни, до боротьби думки, образу та слова в першій із епопей про УПА, як...

Вояки слухали захоплено, передчуваючи, що їхні провокаційні питання приречені на миттєве розчинення, наче піни від набігаючої на берег морської хвилі - така глиба знань випробовує їх своїм творчим різцем.

Хош кельдиниъиз!

- Бу инсанни менден яхшы, бу рафта тизильген китаплар такъдим етер. Ве бу - санат даирелеринде украин эдебиятнынъ акъсакъалы эсап этильгенде шаирнинъ иджадий эмегининъ тек кучюк къысымыдыр. Шуннынъ ичюн, бирден урьметли Владимир Федоровичке, онынъ чокътан сайлагъан сийласы - сёз бериле.

... Академсаат девамында Владимир Федорович озюнь йигирми бир тарихий романларынынъ муэллифлик тарафыны айта эди: севимли къадыны бир кунъ вазаны тюшюрип, джады ве тылсымджыларнен толу орта асырлар Камьянець-Подольский акъкъында романынынъ бутюнлей картотекасыны сувландыргъанда, тарихий малюматларнынъ тазыйыгъындан къуртарыларакъ, сюжетнинъ къурулушын да эсас чызгисини беян эттиргени акъта; Борис Григорьевичтен, къызларны давет этмейдегини ишандырып, император яткъан одасынынъ рухыны дуймакъ ичюн, Олесь къалесинде геджелемеге рухсет сорагъаны акъта; сонъки кошевойнынъ казематларындан шималий кунешни корьмек ичюн Соловки лагерине гизли зиярет эткени; совет вакытларында пек аз олгъан мусбет варлыгъындан бири - халкъара шаирлер корюшювлер тешкиль олунмасы акъта, шу себептен о озь эсерининъ бир къараманыны Кирилл ве Мефодий бирадерлигининъ тарафдарыны дигер сыфатта - языджыларны давет эткен халкънынъ мешур алими оларакъ корьди, Владимир исе, йигирми яштаки йигит, шу шеэрде орду хызметинде булунып, геджелеринен севимли Арзысыннен, тар шаркъ тарзлы, сокъакъчыкъаларда кезине эди; бир кере тувгъан Подоллясында ёлуны джойып, утандырмасынлар деп, сагълам вуджутлы яш сатыджи къадынчыкътан ратушагъа ёлуны фысылдап сорагъаны, ве ойле усулда озь янъы икяесине тилининъ уджунда олгъан серлевансыны акъибети тапкъаны акъкъында; керчек гизли дженкявер урушлардан мюневерликке, фикир ичюн урушкъа, УПАнынъ фаалиети акъкъында биринджи образлар ве сёзлерге ынтылгъаны акъкъында ве иляхре...

Аскерлер буюк меракънен, оларнынъ тарикли суаллери, далгъалар къаягъа урулгъан киби, бирден виран этиледжегини билип, бойле салмакълы бильгилер саиби оларны озь иджадыннен,

- З мертвими не воюють. Може за життя він і був би моїм ворогом і ми зіткнулися б у страшному двобої, але тепер з ним поквиталася земля, накривши його надмогильним горбиком. А постаменти - це наруга над нашою українськістю, найкраще, як в Прибалтиці - звести їх до спеціального парку, огородити, виставити охорону і... брати гроші за квитки на територію - плати і хоч цілими днями молися своїм божкам...

- Дуже Вам дякуємо, вельмишановний Володимире Федоровичу. Вкрай, вкрай цікаво! І дуже потрібно нашій молоді. Як правильно Ви підмітили - ще з двадцять років назад відбою від інтелігенції не було - всі хотіли виступити перед захисниками Вітчизни. А сьогодні... Ніхто не зголошується. Всім байдуже.

- А може ви не запрошуєте? Я ось цих двадцять років тільки і живу в Кам'янці, ніде не виїжджав. Запросили - прийшов, - так подякував за пам'ятний дарунок відповідальному за патріотичне виховання маститий гість.

кесиджи къалем - ташны ойгъан киби, сынагъаныны анълап, динълей эдилер.

- Олюлернен курешмейлер. Бельки, сагъ олгъанда о меним душманым эди ве биз экимиз дегюшир эдик, лякин шимди устюни топракъ озю, къабирини орьтип, джезалады. Постаментлер исе украин миллийлигининъ акъаретлевидир, эйиси, Прибалтикада япылгъан киби - къоралангъан бир багъчада оларны ерлештирип, къаравулларны къоймагъа... ве кириш ичюн пара алмагъа - парасыны берсинъ, кирсинъ, истесе, бутюн кунъ озъ мабутларына дуалар этсинъ... - дей.

- Сизге чокъ тешеккурлер бильдиремиз, урьметли Владимир Федорович. Пек, пек меракълы! Ве яшларымызгъа тамам керек шейлер. Сиз догъру къайд эткенинъиз киби - йигирми йыл эвель зиялыларымыздан тынъш ёкъ эди - эписи Ватанымизнынъ сакъчылары огюнде чыкъыш япмагъа истей эди. Бугунъ исе... Бир кимсеге бу керекмей. Первасызлыкъ.

- Бельки сиз давет этмейсинъиз? Мен энди йигирми йыл Камъянкада яшайым, бир ерге де бармайым. Давет эттинъиз - мен кельдим, - деп, урьметли мусафир ватанперверлик дерслери месульге фахрий эдие ичюн тешеккур бильдирди.

Система

Олександр відчув поклик до служіння, служіння своєму народові. Саме тому він був одним із найпалкіших організаторів вуличних боїв і хованок. В очах місцевих хлопців Сашко користувався беззаперечним авторитетом. Завжди присутні на лавках бабусі, які у паузах між плітками виглядали шибеників із черговими витівками, щоб вволю полаяти молоденьких матерів, котрі, на їхню думку, не так виховували молоде покоління, через що їх, моральні обличчя нашої доби, не шанують, не поступаються їм місцями та ще й зневажають єдиновірними порадами та, на правду безконечними турботами, – давненько вирішили, що бути Сашкові великим командиром – «генералом».

А коли почалися заняття в школі з допризовної підготовки юнаків, то Сашко ніби перевтілювався. У ці дні ставав серйозним, першим був на шикунаннях, у класному вітанні вчителю чітко було чути його юнацький бас і крокував він настільки вміло, що, здавалося, є гідним парадної шеренги на Красній площі.

Настав очікуваний день – хлопців і дівчат повезли на стрільбище. Юнаки не вгамовувалися, розпитуючи Олександра про тактико-технічні характеристики автомата АК-74, а також про особливості прицілювання, аби влучно стріляти. Перед дівчатами свого класу ніхто з парубків, які час від часу нагадували молодих когутиків, бути осоромленим не хотів. А красуні, своєю чергою, не притихали також, кидаючи у коло парі на найвлучнішого однокласника. Відстрілялись усі. Враження не давали спокою і в ті миті кожен бачив себе у новеньких вояцьких одностроях, у струнких лавах, які дівчата то з усмішками, то зі слізками проводжали у незвідане – за доблестями і славою.

Не дивно, що, отримавши свідоцтво про середню освіту, Олександр відправився складати вступні випробування в Мінське військове інженерне зенітно-ракетне училище. Однак одного бажання та вмінь абітурієнтові виявилось замало – інколи у тоді ще престижні училища «поступали» майбутні лейтенанти – за ними на

Система

Олександр хызметке авеслик, халкъына хызмет этмек борджуны сезди. Шу себептен сокъакъ урушларында энъ сыджакъ ве джесурда йигитлерден бири эди. Ерли генчлер арасында Сашанынъ итибары шубесиз буюк эди. Даима скемлелерде отургъан къомшу битайларгъа, ошек лафларынынъ арасында азбар ярамазлары козьлерине тюссе, яш аналарыны баштан тюбюндеже сэгип чыкъа эдилер, оларнынъ фикирине, шу къадынлар балларына тербие бермеге беджералмайлар, шунунъ ичюн шу ярамазлар къартларны урьмет этмейлер, оларгъа ер бермейлер, оларнынъ насиатларны да ич динъ-лемейлер – Сашконы исе чокътан берли келеджекте буюк командир деп адландырдылар – «генерал» дедилер.

Мектепте исе ордугъа азырланув дерслери башлангъан сонъ, Сашко бус-бутюн денъишти. Шу кунълери джиддий ола эди, сырларда биринджи тура, сыныф селямлашкъанда онынъ гуръ йигит сеси оджакъа биринджи янгъырай, ойле усталы адымлай ки, шубесиз Къызыл мейданда адымлагъан аскерлерге ляйыкъ эди.

Ниает бекленильген кунъ кельди, генчлерни атув мейданына алып кеттилер. Йигитлернинъ суаллери битмей эди, эписи Сашконы АК-47 тактик-техничкий тасвирлерни сорамакъа башладылар, догъру атмакъ ичюн нишангъа насыл алмагъа керек ве иляхре. Яш хоразчыкълар киби, огъланлар къызларнынъ огюнде айып олмагъа истемей эдилер. Гузеллернинъ шаматасы исе битмей, сыныфынынъ мергинлерини къавиль яптыра эдилер. Эписилери аттылар. Теэссуратлар ойле чокъ эди ки, эр бири озюни къызлар йигитлерни козьшарнен ве тебессюмнен шан-шерефлер къазанмакъ ичюн озгъаргъан аскерлер сырларында коре эдилер.

Табий ки, орта тасиль аттестатыны алгъан сонъ, Олександр Минск арбий музндис зенит-ракета окъув журтуна имтианлар бермеге кетти. Амма тек истекнен истидат абитуриентке етмеди, о вакыттаки популяр окъув журтуна мезунлыккъа якъынлашкъан курсларда энъ сукъландырдыжы ве авес этильген киевлер сырасына кирген, оладжакъ лейтенантларны, белли гизли-пуслы къаиделер боюнджа «кирсете эдилер».

передвипускному курсі прямо таки полюватимуть наречені - за відомими неписаними правилами...

Не вдалося і наступного року Сашкові одягнути курсантський однострій.

Прийшла повістка в армію.

Бездоганна служба. І, звичайно, рекомендації дембелю, з якими відкрита дорога і до міліції, і до навчальних закладів.

Юнак погодився стати міліціонером.

Відівчився і отримав призначення на дільничного в райцентрі свого батьківського краю. Нарешті можна служити людям і державі!

Життя не без пригод. В тому числі і не без трагічних. У містечку всіх сколихнула звістка, як вантажівка збила на смерть маленьку школярку на пішохідному переході.

Новоспечений лейтенант взявся розслідувати цей випадок і несподівано за кілька місяців роботи викрив справжні службові зловживання та купівлю без відповідного навчання в автошколі досаафу* водійських прав. Справа лягла на стіл начальника райвідділу. А там - прізвища таких знаних і шанованих у місті людей, з якими час від часу на спільних банкетах тостами за здоров'я обмінюєшся або, ще частіше, розділяєш вишуканих жінок. «Молодець, лейтенанте, - відкрито похвалив колегу начальник, - далі справу беру під особистий контроль». Окрилений офіцер змалював у своїй уяві очікуваний резонанс...

... - Товаришу майоре, дозвольте звернутися. Як там з досаафом? - за два тижні гордовито поцікавився Олександр.

- З яким досаафом? - не приховав здивування майор. - А-а-а, той що права нібито видавав. Так все гаразд. У результаті додаткової перевірки викладені факти не підтвердилися, - залишив оторопілого підлеглого майор.

...Щоб відновити доказову базу, у Сашка пішло три тижні позаробочих вечорів і ночей. Нові матеріали відніс безпосередньо до районного прокурора, наївно не відаючи, що колись так собі права придбала його дружина, яка залишилася на своєму прізвищі...

* Досааф - толероване в СРСР обеднання громадян для підготовки військовозобов'язаних до обов'язкової служби в армії, авіації чи на військово-морському флоті.

Келеджек йылда да Сашкогъа курсант кийими къысмет олмады.

Ордугъа чагъырдылар. Арбий хызмети къусурсыз кечти. Ве, эльбет де, сонъунда милисте чальшмагъа, я да окъув юртуна кетмеге тевсие берильди.

Йигит милис хадими олмагъа разы олды. Окъувыны битирип, тувгъан район меркези болжгинде иш ерини бирден тапа. Ниает энди мемлекетнинъ ве халкънынъ эйлигине хызмет этмек мумкюн!

Яшайыш маджерасыз олмай. Языкъ ки, фаджиалы адиселер де ола. Шеэрде бир къаза-беля юз берди, юк машинасы мектеп талebesини кечитте басты, къызчыкъ эляк олды.

Энди ишке башлагъан лейтенант бу вакъианы тахкъикъ этти, бир къач айдан сонъ апансыздан акъикъий гизли суистималыны ве автомектепте айдайджы документлернинъ саткъанларыны ача. Иш догъру район болжгининъ мудир масасына къююла. Анда исе, умумий софраларда сагълыкъ тилеп берабер къаделер котерген, ве даа сыкъ алда, лятифетли къадынларны пайлашкъан, белли ве урьметли эрифлернинъ адлары тизильген. «Машалла, лейтенант! - деп, ачыкътан-ачыкъ макътады мудир. - Энди ишни озъ шахсий незаретиме алам». Къанаатленген лейтенантынъ тасавурында нетиджедеки резонансынынъ хаялы пейда олды.

- Майор аркъадаш, суаль бермеге рухсет беринъиз. Досааф иши акъкъында янъылыкълар бармы? - эки афтадан сонъ, гъурурыны гизлеп оламай, мудиринден сорады Олександр.

- Насыл Досааф? - айретленди майор. - А-а-а, весикълалар саткъанлармы? Меселе чезильди. Даа бир тешкерювден кечирильгенде, делиллер тасдыкъланмадылар, - деп майор лейтенантны шашырды.

Исбатларны гъайрыдан топламакъ ичюн, Сашко учъ афта девамында, иштен тыш, акъшамларнен геджелери чальша эди. Бу мемурнынъ къадыны эвленгенде озъ сойадында къалып, айны ерде айдавджы весикълаларыны сатып алгъаны акъкъында хабери олмагъан сафдилемиз топлагъан малюматларны бирден район прокуроруна алып барды...

- Динъле мында. Бу ишке буруныны тыкъсан - башыны къопарырмаз. Анъладынымы? Мында ишлер озъ ёлунда.

Лейтенант «анъламады». Эм де ограды.. рухий хастаханеге, бир афтадан сонъ онъа ойле диагноз

- Летъоха, слухай. Будеш лізти не в свої справи - голову відірвемо. Поняв? У нас тут все схвачено!

Лейтенант «не поняв». І потрапив... у психіатричну лікарню, де за тиждень обстежень народилось лікарське заключення про... Ну ви самі знаєте про що, адже з таким діагнозом на жодну роботу, окрім напевно кочегара, і то десь подалі від школи, не приймають. З органів Олександра поперли, аж гай засвистів.

Майже півроку в юнака пішло на те, щоб знайти у виші сусіднього обласного центру професора, який зміг, а в першу чергу погодився, аргументовано спростувати його неповносправність. Нові документи лягли на стіл першого секретаря райкому партії...

- Ти, видно, точно debil. Так ми ж тебе уперемо в психушку пожизненно!..

І Олександр відважився. А може, навпаки, виявив слабкодухість і... позбавив себе життя.

Спроба виявилася невдалою. Хоча хтозна, може Господь вирішив, що хлопець ще не все зробив у цьому житті. Його рятували впродовж годин і опісля лікували довгі тижні. На операційному столі та на палатній койці Олександр утвердив себе у виборі: «Або я - їх, або вони - мене! Жодного компромісу!»

...Система почала тріщати, розвалюватися.

къоюлды ки.. Озюнгъиз билесингъиз, ойле диагнознен оны, бельки, мектеп киби ерлерден узакъча олгъан азбар хызметчиси ишинден гъайры, башкъа ич бир ишке алмазлар. Иштен оны къувдылар, дерсингъ, тепме ашап учып кетти.

Йигит къомшу виляет меркез шеэринден диагнозны янгълыш олгъаныны тасдыкъламагъа баштан разылашкъан, сонъра салмакълы исбатлар кетирген профессорны тапмакъ ичюн ярым йыл масраф этти. Янгъдан топлангъан документлер догъру партия райкомынынъ биринджи секретарына ёлланылды..

- Сен, гъалиба, акъылдан зайыфсынгъ. Ойле исе, биз сени эбедиен психушкагъа къапатармыз!

Олександр шу заман джесюрлигини корьсетти. Я да, бельки, аксине, къуветсизлигини ве... озъджанына къаст этти.

Лякин мувафакъиетсиз олды. Амма, Аллах биле, бельки, йигитнинъ омюринде даа япылмагъан ишлер чокътыр. Бир къач саат онынъ джаныны къуртара эдилер, сонъ исе афталарнен тедавийледилер. Амелият одасында ве сонъра палатасында Олександр кесен-кес къараргъа кельди: «Я да мен, я да олар гъалип чыкъарлар. Башкъа тюрю олмаз!»

...Система шатыр-гудюрдюнен парчаланып йыкъылмагъа башлады.

Укус бджілки

Сусід уже шостий рік просив Василя, аби той завів бджіл. Ні, не для того, щоб поживитися чужим мукам, бо мав сам більше десяти вуликів. Просто хотів допомоги – ніяк ж бо одночасно диміти димарем, забирати рамки та крутити медогонку. Однак користався іншими аргументами: «Вій мед, цілющі дари бджільництва – прополіс, вошина, пилок, відпочинок від повсякденних клопотів, коли обходиш бджоли, та багато чого іншого». Проте Василь на умовляння не піддавався – у нього свої «бджоли»-«мухи» (з чотирьох літ, взявши вперше до рук сопілку, він став вигравати чудернацькі мелодії). Нині, розмінявши п'ятий десяток, він утінає прекрасні твори для класичного оркестру і каже, що для того, щоб щось путне народилося, потрібно, аби ті «мухи» літали в голові, літали, часом позбавляючи сну на тижні: «Врешті-решт може й вималюється якийсь образ мелодії».

Та наполегливість сусіда перемогла!

Василь отримав у дарунок вулик і бджіл. Став розбиратися. За два роки пекучого досвіду по-стійного покусування вдалося йому виробити методику спілкування з медоносками – до бджілок йшов уранці, перед тим прийнявши ванну і одягнувшись у бездоганно чистий одяг. І бджоли оцінили! Одного разу, а було вже майже десять вуликів, наносили стільки меду, що Василь і починав, і завершував день із медом, і продавав, а, згодом, і просто роздарував знайомим і гостям. А вже пізніше він дізнався: щоб отримати столову ложку меду, одна бджола має зробити від сорока до шестидесяти тисяч вильотів із вулика. Або своїми крильцями помахати десятки мільйонів раз. І за дрібкою меду може летіти аж чотирнадцять ... шістнадцять кілометрів! І так тих самих сорок тисяч раз із вулика туди-назад, туди-назад!!! Жодної миті спочинку, життя ж-бо коротке – всього близько чотирьох декад! Тож не дивно, що Василь оцінив невгамовність трудівниць, які у самозреченні – коли вже відцвіли первоцвіти і акація, липа і гречка, сонях і пізнотрав, починають носити найцінніший вид меду – падовий, той, який виробляють дерева, комахи, гусінь. Такий мед вбиває бджіл, проте

Балкзурт тишледи

Васильнинъ комшусы энди алтынджы йыл онъа балкзурт тутмагъа тевсие эте эди. Ёкъ, башкъа адамнынъ эмек махсулыны сияламакъ ичюн дегиль, озюнде ондан зияде кзурт сепети бар эди. Догъ-руссы, ярдым этмеге истей эди, чюнки бир адамгъа айны вакытта эм тютетмеге, эм черчивелерни алмагъа, эм бал чекмеге кыйын ола. Лякин дигер себеплерни – шахсий балынъ, кзуртчылыкънынъ файдасы – тывавуз, солакълар, чичек тозу, сепетлерни тешкерип чыкъкъандже, эсас иштен эр кунълик раатлыкъ ве иляхре къайд эте эди. Васильге исе бу риджалар ич де тесир этмей эди – балкзурт ерине оннынъ озъ «боджеклеры» бар эди. Дёрт яшында эллерине къавал алгъанмы, ойле худжурлы аваларны насыл чалып башлады, шимде де элли яшкъа келип оркестр ичюн аджайип классик аваларны иджра эте. Озю айткъаны киби, аджайип авалар янгъырамакъ ичюн, шу «боджеклер» учмакъ керек, афталарнен юкъусыз чекишип, нетиджеде булар тылсымлы авагъа чевирилип, башы ичинде учмагъа кереклер.

Лякин къомшуннынъ себатлыгъы гъалип чыкъа. Василь, башыш оларакъ, сепетлерни де, балкзуртларны да ала. Огренмеге башлай. Эки кыйын, хата толу йылдан сонъ, о балкзуртларнен озъ айры къонушув усулыны тапа: балкзуртчыкъларына эрте саба, ювунуп, тер-темиз урбада бара. Олар исе бунъа кыймет кеселер! Бир кере, о энди он сепетнинъ саиби олгъанда, эмекдар балкзуртлары о къадар бал джыйгъанлар ки, Василь сабадан акъшамгъадже балнен огърашып, эм де сата, эм де танъшларына ве мусафирлерине эдие эте эди. Сонъ ойле шейни бильди: аш къашыгъы къадар бал джыймакъ ичюн, бир балкзурт кырккъатан башлап алтмыш бинъ кереге якъын сепетинден чыкъыш япмакъ керек. Я да къанатчыкъларынен он миллиондан зияде кере салламакъ. Бал топламакъ ичюн он дёрт... он алты километр учмагъа керек! Ве нетиджесинде кырккъатан бинъ кере ювасындан бал топлагъан еринедже учмагъа керек, анда-мында, анда-мында!!! Ич раат дакъкъасы ёкъ, чюнки яшайышы пек къыскъа – аман-аман кырккъатан кунъге бармай! Васильны бу эмексеверлернинъ тек иш-кирлиги дегиль де, федакярлыгъы айретте къалдыра: эскенчик, юке ве дигер чечеклер солугъан сонъ, балкзуртлар энъ лезетли ве файдалы чам

вони його несуть, несуть, несуть і вмирають.

Знаючи про нескінченність гармонії та акордів, Василь побачив Боже сотворіння і у бджолах, адже, вдумайтесь, як не існує однакових дерев чи листочків на них, так не існує і однакових роїв, але не за кількістю або видом бджіл, а за ... запахом – кожен вулик і рій в ньому має свій, унікальний, неповторний запах, за яким бджоли впізнають свою родину і по-справжньому жорстоко воюють проти чужих родин.

Хотілося митцеві бачити подібну як у крилатих солідарність і поміж людей. Погляньте ж-бо, більшість комах на несприятливий час зими перетворюються в личинки, натомість рій не полишає навіть у студінь вулика. Гадаєте, лютий мороз не пробираться кризь його стінки? Тоді спробуйте презимувати, не опалюючи оселі. А бджоли зігрівають свій прихисток собою – рій цілу зиму, збившись у кулю, взаємно рухається – всі стремлять до середини, до ядра, підтримуючи у своєму клубку сталу температуру – десь близько вісімнадцяти ступенів. Єдині, котрі перебувають поза такою взаємною опікою, це – трутні, їх ще красним літом після виповнення ними функцій виштовхано з вулика, напевно, щоб далі гуляли. Остання риса життя бджіл більше нагадувала Василеві людський світ.

І ось одного разу іншого його сусіда, а на той час сусід-пасічник, який прилучив Василя до сотового світу, вже відійшов у краший світ, укусила бджола. Від цього обличчя і шию йому рознесло напевне вдвічі більше, ніж у відомого складача іспиту з «Операції Й...». Викликали швидку, ледве віджили. Ображений трудівницею міг говорити через надзусилля, проте на Василя накинувся: «Це твоя бджола мене укусила!» Василь по-сусідськи може і б допомагав хворому видужувати чи вирішувати домашні справи, але його безупинні звинувачення та претензії на відшкодування змусили Василя відреагувати по-іншому:

– Добре, я оплачу все лікування, весь реабілітаційний період, але ти доведи, що то саме моя бджола тебе укусила, а не якась роботяга, що за чотирнадцять кілометрів летіла до квітки, чи бджола-завойовник, яка атакувала чужий вулик.

І справді, як з'ясувати, хто тут винен?

балны топламагъа башлайлар – чам балны тереклер, боджеклер, тыртырлар япалар. Бу бал балкърларны ольдюре, амма бунъа бакъмадан, олар онъы топлайлар, ташыйлар ве олелер.

Уйгъунлыкъ ве аккордларнынъ эбедийлигини биллип, Василь балкъртурларда да Аллахнынъ къудретини коръди, чюнки, тюшюнип бакъынъыз, дюньяда бир тюрлю эки терек, я да япракъ ич де тапылмагъаны киби, балкъртур аилелери де бир тюрлю олмайлар, ве бу оларнынъ чокълугъы я да чешитлиги акъкъындаки лаф дегиль... къокъусы акъкъында, – эр бир айледе озюне аит къокъусы бар, бу къокъудан балкъртурлар озъ къоранталарны таныйлар ве башкъаларнен мераметсиз талашалар.

Иджаткяр бу къанатлыларда олгъан бирликни адамларда да коръмеге истей эди. Диккъат этинъиз, бази боджеклер къыш вакъытына къозалакъкъа чевириле, лякин балкъртур аилелери къатты аяз кунълери сепетлерни къалдырмайлар. Сувукъ оларгъа тесир этмей, беллейсинъиз? Къышта эвинъизни къыздырмайып бакъынъыз. Балкъртурлар исе озъ сыгъынагъыны озълеринен къыздыралар – аилелер бутюн сувукъ мевсими девамьнда бир топ топлашып, берабер къыбырдайлар – эпсилери ортагъа, озекке догъру арекет эте, сепетнинъ ичинде сыджакъ аваны яратып, он секиз дереджесинде туталар. Сепетнинъ ичинде тек азманлар ёкълар, оларны даа эрте язда, озъ ишлерини беджерген сонъ, сепетлерден, бельки де, кене сефа сюрпюрмек ичюн, къувалар. Балкъртур яшайшынынъ бу чизгисини Василь инсан дюньясына пек бенъзете эди.

Бир кунъ, бир къомшусыны, балкъртурлыкъкъа огреткен комшусы энди о бир дюньяда эди, балкъртур тишледи. О адамнынъ бойну, бети «Операция Ы» киносында имтиан берген къараманнынъ юзюнден де зияде шишти. Аджеле ярдымны чагъырдылар, зорнен джанландырдылар. Ишкяр балкъртур тишлеген сонъ сёйленмеге къыйын олса да, о адам бирден: «О сенинъ балкъртурнынъ мени тишледи!» – деп Васильге атылды. Василь къомшу олып бельки хастагъа ярдым да этер эди, лякин бу сонъу олмагъан иддидалар ве джоремелер оны ойле джевап бермеге меджбур эттирди:

– Яхшы. Бутюн тедавийлев масрафларыны телерим, лякин, бир чечек ичюн он дёрт километр учып кельген, я да бир сепетке уджум эткен бакъыджи балкъртур дегиль де, меним балкъртурым олгъаныны исбатла, – деди.

Догъру, къабаатлыны насыл тападжанъ?

Моцарт

Дві сестрички були, наче вимальованими. Завше охайні, чистенькі, причесані. Завше оточені оцінюваннями на кшталт: «Ой, які чепурненькі! Ой, які розумненькі! Справжні кралечки! Золотця-дівчатонька!» Не дивно, що до всього, чого мали торкатися руці красунь, вони відносилися зі взірцевою сумлінністю.

Мали дівчатонька бабусю. У селі. Щоліта батьки відряджали туди сестричок на оздоровлення. Але яке оздоровлення без чогось нового, без нових звершень і здобутків? Тож вирішили Катруся і Оріся заопікуватися бабусиною корівкою, яка з якогось дива зовсім не давала молока – її вим'я здавалося затвердим, доїтися корова давалася знехотя і успішним надоем вважався якийсь літр білої запашної рідини.

– З чого почнемо? – Оріся спитала Катрусю.

– Пам'ятаєш, якось ми читали, чи може слушали, що класична музика сприяє покращенню результатів у всьому. Мислю, що наша Білянка, почувши Моцарта, видасть добрі надії.

– Так. А пригадуєш, що і сметана добре впливає на шкіру, робить її ніжною, розм'якшує. Як тоді, коли ми згоріли на сонці, але намастилися сметаною і нічого не відчували.

– Так, вона гарно живить клітини, знімає запалення. Але бабусі, напевно, не слід казати, бо її серце вхопить – робитимемо вигляд, що з'їдаємо в себе в кімнаті.

На тому і порішили. Вранці, в пообідню пору та в надвечір'я – в час підготовки до доїння – хлів наповнювався звуками Моцарта. Одночасно дівчата змащували вим'я Білянки сметаною. Хвилини за п'ятнадцять одна з леліточок уможувалася біля відерця для молока, інша ж великим віялом відганяла від рогатої надокучливих мух. Моцарт припинявся. Але розпочиналися виступи сестричок. Які ангельські голосочки мали Оріся та Катруся! А набутий ще з часів молока матері репертуар народної пісні чого лишень вартував! Рідко якій корові пощастить у житті переслухати такий багатий український мелос!

..Через місяць за донечками, відпочивши десь на узбережжях морів, повернулася мати і... очам не вірила – корова, яку вона вже давно бачила проданою «хоч на м'ясо», щодоїння наповнювала молоком повне цеберко.

Моцарт

Еки кызы къардаш мелек юзлю кыяфетлеринен догъулгъан эдилер. Эр даим аджайип безетли, зийнетли, тертипиле юрелер. Эр кестен: «Машалла дюльберлерге! Насыл къокълачыкълар! Гузеллерден гузеллери! Парлакъ йылдызчыкълар!» кибиде макътавлар янгъырай. Экисининъ чеберли кьолчыкълары насыл ишни башласа да, эписини буюк бир месулиетликнен сонъунадже битире.

Къардашларнынъ битасы бар эди. Койде. Эр яз кызычыкъларнынъ ана-бабасы оларны татильде койге раатланмагъа ёллай эдилер. Я акъикый раатланув чешит адисе, янты меракълар ве ириш-мелерсиз ола билеми? Бойле исе, кызы къардаш биталарыннынъ сыгъыры ичюн къасеветленип, онъы тедавийлемеге арзусынен алевленди. О сыгъыр исе, ким биле не ичюн, аслы да сют бермейип, сагъылмагъада бир балабан беля олгъан; заваллы ярым кьопкъа сют берсе, о да бахшыш сайыла эди.

– Неден башлайыкъ? – Орыся Катруся къардашын-дан сорады.

– Хатырла ки, бир заманлары ойле хабер окъуп алгъан эдик ки, классик музыкасы ишни кьолайлаштыра, чешит-тюрлю вазифелерни енгильдже беджермек ярдым эте. Бельки, Моцартнынъ эсерлерини динълеп, Белянкамыз да сютни арттырып берир.

– Эбет, берир. Даа файдалы бир шей – къаймакътыр, о тенини йымшаттыра, назиклештире. Хатырлайсынмы, кунештен кызыаргъан, янгъан тенимизге къатыкъ сюрткен сонъ аджыткъаныны ич де сезмедик.

– Эбет, берир, о тенини йымшаттыра, назиклештире. Хатырлайсынмы, насыл кунештен сонъ кызыаргъан, янгъан тенимизге къаймакъ сюртип аджысыны тындырдыкъ.

– Догъру. О янгъындан агъырувыны ала, тенини тедавийлей. Лякин, битайчыгъымызгъа айтмагъа керекмейдир, анъламайып шашып къалыр – озюмиз ашадыкъ деп айтармыз.

Ойле къарагъа да кельдилер. Саба, уйле, акъшам – сагъылгъан вакъытынды да – аранны Моцарт авалары толдура эди. Айны вакъытта да, кызылар Белянканынъ елинине къаймакъ якъа эдилер. Он – он беш дакъкъалардан сонъ, чеберлернинъ бири-си сют кьопкъасынынъ янына отурып ишини башлай

эди, экинджиси исе сыгъырнынъ башы устюнде ту-
рып, арсыз чыбынларны къува эди. Моцартнынъ эз-
гилери бите. Къыз къардашларнынъ сырасы келе
эди. Орыся ве Катянынъ сеслери бульбульдайын
янгъырай! Ана сютюнден берильген тылсымлы хал-
къ йырларнынъ истидатлы янгъырувы насыл аджай-
иптир! Украиналы зенгин мелосны эшитмек частына
наиль олгъан сыгъыр даа бармы экен!

...Бир айдан сонъ, къызларыны алып кетмек ичюн,
деньиз раатлыгъындан къайткъан аналары айретте
къалды – чокътан такъдири «баре этке сатылад-
жакъ» деп, бельгиленген сыгъырлары эр кунъ ле-
зетли сютнен бир къопкъачыкъ толдурып бере эди.

Мовник або язичник?

Едійці

Крим – багатонаціональний край, колиска для багатьох народностей. А скільки за свою історію ця земля прийняла як добрих гостей різних переселенців. А яких тільки культур не увібрали в себе ці дійсно родючі звичайних, мускатних та ізабельних сортів винограду землі?! Гармонійно сплелися крізь віки надбання та світогляд кочівників з азійських степів і гір, елінів і римлян, adeptів культу цивілізацій, русичів, як віно за жону віддавши завойований Корсунь (на його місці в одній із сусідніх бухт через століття «створили» нове місто ще донедавна московити, а тоді вже руски, що теж прищеплювали свої риси), а також народностей тюркського світу, західного світу через скороминучих повойовників з Британії, Франції чи Німеччини та, навіть, і, особливо зараз, мешканців Піднебесної, крамом якої заповнені усі ринкові площі (навіть екзотичні для Криму вишиванки – і ті штампуються найчисленнішою нацією світу).

– Could you tell me where I am?* – Звично почувеш на теренах рідної землі української від ласкаво-прошеного гостя, що якогось дива зазирає в мапу місцевого краю та, видно, не може дупля в ній дати.

І в милозвуч цим фразам суголосять...

– Proszę powiedzieć, jak mogę dojechać do stacji autobusowej?*

– Ich muss mit der Burg so schnell wie möglich zu bekommen**.

– Perdón, cómo puedo llegar a la estación?***

– Signore, signore, tu sei buono come ruzha e cos, bello che basta chiedere di aiutarmi a trovare la tua libreria preferita****.

І раптом:

* Чи не підкажете мені де це я? (англ.).

** Прошу сказати як пройти до автостанції (пол.).

*** Мені потрібно доїхати до замку якнайшвидше (нім.).

**** Вибачте, а до станції як дістатися? (ісп.).

***** Пані, пані, ви така гарна як ружа, і така приємна, що мушу лише вас попросити допомогти мені знайти вашу улюблену книжкову крамницю (іт.).

Тильджи я да мабутчы?

Эдиеге

Къырым – чокъмиллетли дияр, чешит-тюрюл халкъларнынъ бешик къвасыдыр. Бу топракъ нидже кочип кельгенини мусафир киби къабул этти. Бу изабелла, мискат ве адий юзюмлер ичюн акъыкъ-аттан да берекетли топракълар нидже-нидже медениетлерни озюне синъдиргендир. Мында асырлар девамьнда акъыкъый достане ве къомшулыкъ мунасебетлерде яшагъан Асия дагъ-чёллеринден кочебелери, урум ве ромалылар; уджюм этип алгъан Корсунни бир къадын дие бедава къайтаргъан медениет тарафдалары – русичлер, шу ерге къомшу коръфезде бир асырдан сонъ московитлер янъы шеэрни «яраткъан», бираздан исе руслар адыннен кене шу озюне хас чизгилерни ашлаткъан; тюрк халкълары, гъарптан – Британия, Френкистан, Алмания келип-кечиджи баскынджылары, ве атта, шимди мал-мулькюннен дюньянынъ бутюн базар-тюкянлары толдургъан Чина сакинлери – Къырым ичюн февкъульаде вышыванкалар да бу чокъ мыкъдарлы миллетининъ ишидир.

– Could you tell me where I am?* – тувгъан Украинанынъ мейданлыгъында, Алла биле неге керек олып ачылгъан бу ерлернинъ харитсында, белли ки, бир шей анъламагъан хошсефа мусафиринден эшитмек – бир шей дегиль.

Бу суальге айны заманда дигерлери де уйгъун бир аэнк ола:

– Proszę powiedzieć, jak mogę dojechać do stacji autobusowej?*

– Ich muss mit der Burg so schnell wie möglich zu bekommen**.

– Pardon, como puedo llegar a la estación?***

– Signore, signore, tu sei buono come ruzha e cos, bello che basta chiedere di aiutarmi a

* Автостанциягъа насыл кечейим? (лех).

** Манъа къалегедже, чареге коре, тез бармагъа керек. (алман).

*** Багъышланъыз, автостанциягъа насыл барып етейим? (испан).

**** Ханым, гуль киби кош муамелиге маликсиз, манъа энъ севимли китап тюкянынъызны тапмагъа ярдым этмекни риджа этем. (италия).

- Перепрошую, я Вашою маршруткою доїду до Симеїзу?

...Стоп! Це вже з іншої опери! На таке милий до мозаїчних гостей із цілого світу водій транспорту загального користування може вам відвалити щось на зразок:

- Къырым - бизим ана-Ватанымыз. Гузель то-прагъымызгъа хош-сефагъа кельдингыз. Мусафир олунгыз. Лякин, мусафирликте булунгъанынгызны бир дакъкъагъа унутмангыз*.

- Вибачте, я вас не зрозумів. Питаю, чи з Вами можна доїхати до Симеїзу?

- Не умееш по-челавеческі спрашівать, не езді к нам.

...І навіть незважаючи на те, що вже і Тетерятники, останній бастион життєвого чинного кредо «свій до свого по своє»**, відважилися в цьому році податися до берегів Егейського моря в Анталії, ми все одно наступного літа вистоїмо довжелезні черги, за звичкою чомусь не зменшувані, хоча потоки відпочивальників на український південь ступенево з року в рік тануть (напевно їм вторять пасажирські вагони, що вдруге-втретє повичерпували свій ресурс на перегонях чумацькими шляхами), і подамося до таки повернутого нам віна князя Володимира, аби впізнавати та кланятися українським слідам-пам'яткам, зрошеним і трудом, і кровію, і слізьми по всій землі від Корчева до Хаджибея.

Едійка, двадцятишестилітня кримська татарочка, що несподівано озвалася дуже мило на іншому кінці мобільного дроту, коли я через не уважність з запису на листочку замість 6 набрав на клавіатурі мобільника 5, якимось, у затишній кав'ярні-цукерні «Арзи»*** бездоганною україн-

* Крим - наша Батьківщина. Гостинно просимо на нашу прекрасну землю. Проте ні на хвилию не забувайте, що ви тут гості (крим.-тат.).

** Гасло-заклик до українців Галичини міжвоєнного періоду в цілях віддання переваги продукції, послугам та іншому, створених у сегменті економіки Польщі, пов'язаних із належністю фірми комусь із українців, за наявності конкурентних аналогів переважно від державних чи фірм, власниками яких виступали поляки.

*** Арзи - кримськотатарське ім'я, однією із представниць якого була кримчанка, що в час боротьби її країн супроти завойовників поразку зустріла вибором власної смерті через кидання зі скелі, щоб не стати трофеєм переможця.

trovare la tua libreria preferita*.

Ве апансыздан:

- Перепрошую, я Вашою маршруткою доїду до Симеїзу?*

Токътангыз, бир дакъкъачыкъ. Бу сѣзлер бутюнлей «дигер» тюркюден. Бутюн дюньянынъ кошелеринден мусафирлерге незакетли мунасебет косьтерген автобус айдавджысынынъ бу суальге берген джевабына шашып къалабилесиз:

- Къырым - бизим ана-Ватанымыз. Гузель то-прагъымызгъа хош-сефагъа кельдингыз. Мусафир олунгыз. Лякин, мусафирликте булунгъанынгызны бир дакъкъагъа унутмангыз.

- Вибачте, я не зрозумів. Питаю, чи з Вами можна доїхати до Симеїзу?***

- Не умееш по-человечески спрашивать, не езді к нам.

...Сонъ-сонъуна «озюнъки озюнъкининъ хатири-ни сайып, озюнинъ малыны алмакъ ичюн» шиарынен яшагъан Тетерятниклер биле Эгей денгизининъ ялысындаки Анталіягъа кетмеге къарар алгъанына бакъмадан, бизлер эп бири келеджек язда узун, йыл-йылдан Украина дженубине раатлангъа баргъан адамлар эксильсе де, чомакъларнынъ эски ёлларында энди экишер-учер кере озь кучъ-такъатыны даркъатып ёкъ эткен вагонларгъа эгизлер киби бенъзеген, ич де къыскъармагъан невбетлерде турып, бизге къайтарылгъан князь Владимирнынъ къалым мулъкю олгъан топракъта, Корчевтен башлап Хаджибейгеде тикленген, эмек тери, къан ве козьашнен ювулгъан украин из-а-биделерини зиярет этип огренмек ичюн кетемиз.

Эдиека, йигирми алты яшы къырымтатар къадыны, мен бираз сачмалап, къагъытта язылгъан джеп телефоны номерасынынъ «6» ракъама ерине «5» ни басып янгълъшкъанда, незакетли сеснен мангъа джевап берген эди. Шимди исе биз къынтавлы «Арзы» къавеханеде отургъанда минсиз, Галич Пьемонтыннынъ сокъакъларында янгъырагъан тилинден де темиз, украинджасында къонушып, ойле

* Ханым, гуль киби хош муамелиге маликсиз, мангъа энъ севимли китап тюкянынъзыны тапмагъа ярдым этмекни риджа этем. (италия).

** Багъышлангыз, бу автобус Симеизге кетемі? (укр.).

*** Багъышларсыз, англамадым. Бу маршрутканен Симеизге барып чыкъарыммы, деп сорайым? (укр.).

ською, ще кращою, ніж її можна почути на вулицях галицького П'ємонту, підтримала таке наше рішення, мовивши по хвилі задуми: «Казан гудінням повниться пустим, коли він не наповнений нічим».

- Так мені тато казав. І пояснював: «Повернувшись на землі наших предків, ми з пошаною мусимо ставитися до тих, хто зберіг цю землю, як і зберіг право повернутися». І ми вивчили мову вашого народу. Хоча, хто зна, може і раніше ми її знали, не усвідомлюючи цього, бо від віків співіснування чи, - тут вона не змогла підібрати, вочевидь, адекватного слова, - стязаній в жилах і нашого народу мусить струменіти, виражаючись у наших поглядах і діях, кров, здобута тогочасною тимчасовою перемогою над взятими бранцями і полонянками.

Ми мовчки допивали чай, кидаючи до рота усю мозаїку рахат-лукуму, і кожен був замислений у своє спільне.

фикиримизге кьолтутаракъ, тьюшонджелер далгъ-асында ялдап: «Бош чапчакъ чокъ дангъырдар», - деп айтты.

- Мени бабам ойле огретти. «Эдждатларымызнынъ топрагъына къайтып, бизлер бу топракъларны къоругъанларны ве къайтмакъ акъкъымызны сакълагъанларны урьмет этмек керекмиз», - деп анълата эди. Ве биз сизинъ ана тилинизни огрендик. Бельки, биз оны звельде бильгенмиз, лякин буны анъламай эдик, чюнки асырлар боу берабер яшайышта ве - шу ерде о бельки догъру сёзни тапалмады - берабер ярышларда, дюньябакъшымыз ве арекетлеримизнинъ фаркълы олмасына бакъмадан, о девирдеки муваккъъат гъалебенинъ нетиджесинде менимсельген эсирлер къаны калкъымызнынъ къанына да къатылып акъадыр.

Биз сусып, чайымызны татлы рахат-лукъумнен ичип битире эдик ве эр биримиз шахсий эм де умумий шейлер акъкъында тьюшне эди.

**ПЕРЕКЛАДИ
КРИМСЬКОТАТАРСЬКИХ
АВТОРІВ**

МАУЕ
САФЕТ

АНАСТАСІЯ
ЛЕВКОВА

Мен – денъиз

Мен денъиз, мен денъиз,
ичимде фуртуна юкълай.
Мен денъиз, ягъмурлар
устюмде дефаларджа агълай.
Мен денъиз,
ялыда дагъларнен биз бирдем бир кучъ,
Мен денъиз, чагъалам,
сен сербестсинъ, усанма, уч!
Мен денъиз, чокъ тюрлю
махлюкълар багърымда къыбырдай,
Эписи оларны бешикте саллагъандай,
саллайым.
Отларны, ташларны, о, меним
вуджудымдыр – седем,
Ялыгъа чакъылны де тѣкем, де кене силем.
Мен силем чакъылны,
амма бу мен ичюн эглендже.
Устюмде денъише, асырлар, девирлер,
кунъ-гедже.
Ичимде фуртуна гъафлетте, амма яв ичюн,
Сарсырмакъчюн оны, етерли гъайрети, кучю.
Ялыда кельмешек, чызмасын
чакъылда ташлай,
Аякъны батырмакъчюн сувгъа догъру
адымлай...
Ах, эриф... чокъкъа барамаз сенинъ
нишарет кейфинъ,
фуртуна юкъуда... Мен денъиз...
Пешман этеджексинъ озюнъ.

Я – море

Я – море.
Спить буря в мені,
і плачуть дощі наді мною,
і з горами ми – одна сила.

Чайко – ти вільна, лети,
лети безупинно!

Я – море.
Живе в мені сила-силенна істот,
я їх колисаю,
наче у люльці,
каміння і водорості – то моє тіло.

Я люблю,
я сиплю на березі ринь
і знову змиваю.
Змиваю каміння – для мене це втіха:
летять наді мною дні й ночі,
сторіччя,
і буря спить у мені...

Але для ворога –
щоб змити його,
вона має доста сил.

На березі він чужинець –
лишає взуття на камінні
й іде до води...

Гей, чоловіче!
химерна твоя насолода – вона ж нетривка..
Я – море...
І ти шкодуватимеш сам.

Керчек

Элим багълы, эсирликтем, асырларнен...
Сес чыкъарыр эдим, къаба авуч
агъызымны сыкъып тура. Чапаламам,
базы бошап, хварланам. Урбам
парча-курча, чарем олса,
эп багъырам. Къачсам, тута,
агъырлыкънен бедениме баса...
Бираз тынам, агълап-ингълеп сусам...
Нефретленгип, мангъа олюм истей,
амма зулумлары мангъа кене битмей...
Темель къойгъан мекяныма авесленди,
къолу тийген ерни эп писледи...
Бир анъ, эджель бунгъа сонгъ нетидже
олсун, дедим...Бир атылдым... Бельки
мен тюш корьдим? Лякин о бир
хырылдады, битти... Атеш олды,
ельден кулю савурылып кетти...
Озь кучюме озюм биле шаштым...
Сербестликке къыскъач киби мен
япыштым. Уянмагъа, айырмагъа
тырыштым... Руя шимди ёкъ
оладжакъ кетеджек...
Ёкъ, мен айныкъым...
Сербестлик исе - керчек...

Правда

Скуті руки мої.
Я в полоні, віками...
Голос подав би,
та рот мій затиснула груба рука.

Я вириваюсь - буває,
що визволяюсь
і кочуся вниз.

Одяг розірвано, я лементую.

Коли я тікаю,
вона мене ловить, стискає...
Я плачу і стогну,
Змовкаю...

Не зносить мене,
смерті моєї бажає,
І далі катує...

Воле привласнити дім мій,
і де б не сягнула та груба рука,
стає там нечисто...

Водномить я вирішив:
хай уже смерть
стане всьому кінцем
стрибнув я...

Може, то сон був?
Вона захрипіла й сконала...
Взялася вогнем
та розвіялась попелом разом із вітром...

Я вражений був могуттям своїм.
Мов кліщ, учепився в свободу.
Прокинутись прагнув.
Дунав, ще мить -
і марево щезне безслідно...

Та ні, це не марево...
Свобода моя - насправді.

МАУЕ
САФЕТ

ВОЛОДИМИР
ТИМЧУК

Ешилъ Кяинат

Бурум-бурум сарылгъан,
Зерре къадар Кяинат.
Бу назичик авуччыкъта
Къыш юкъусы сакълангъан,
Баарининъ шырасы,
Яз акъшамнынъ тюркюси,
Кузьнинъ парлакъ бакъыр тюсю,
Ренкли, номай, толгъун аят -
Ешилъ, тазе кяинат -
Япракъ олып кунъге чыкъа.

зелений всесвіт

клубочок покручений, змотаний -
дещиця, що сповнена всесвітом,
на долоні, така досконалість,
в ній - сховок зимової сплячки,
соковитість весняна,
мелодії втіхи врожайного літа
і спокій осінній лункий
у сяйві барвистого місяця -
життєдайний всесвіт зелений -
у росах листочок на сонці.

8-10.VI.2015

Ай ве чыракъ

Ай нурынен шам нуры сырлаша, дертлерини,
кедерини пайлаша. Мен четтен бакъам,
мени сарды акъшам...

Нурларынен багъланалар ай ве шам.
Пармакълар киби индже, кескин нурлар
йылдызларнен къадифени нагъышлай.

Кунь кольге енгилликте сырны сакълай...
Анълашырлар озъара чыракъ ве ай.

24.12.2014

Місяць і свічка

Ніжним світінням свічка таємно звіряла
світлові місяця власну біду та печалі.

За підгляданням мене огорнула враз нічка...
Так, помережились в променях
місяць і свічка.

Наче ті пальці промінчики
гострі й тоненькі
на оксамиті таємне зірками
гаптують гарненько.

А днина ось-ось пожене наче тінь
зачарований лик...
Рідними стануть у смерку світанку
свіча й молодик.

9.VI.2015

**СЕЯРЕ
КОКЧЕ**

**ВОЛОДИМИР
ТИМЧУК**

«Я народився...»

Я народився з ГЛИНИ та ВОДИ..Руки будівничого надавали форму моїм частинам. Кров, піт і завзяття творця вбиралися мною. Я здіймався над землею, будучи часткою від неї, як і від будівничого*.

КОЛИ ВСЕ СТАЛОСЯ, вже існував я у сьогочасній формі своїй. День за днем роками я всмоктавав відчуття, помисли, тепло свого будівничого та його сім'ї. Мені подобалося, коли насельники мої, щоби ввійти, знімали з кінцівок тверді покритишки і тихенько, наче пригладжуючи, крокували поверхнею мою. Приємно було мені відчувати як дрібна криллата істота зокола з дивакуватими звуками вбігла в двері мої і причемлено носилася зі сторони в сторону, кумедно розмахуючи крильцями та злегка дряпаючи підлогу. Її зазвичай виганяли особливим промовлянням: «Тез чькь!»** і помахами речі для вищущування, що називали його «сипирки»***.

КОЛИ Ж ВСЕ СТАЛОСЯ – не було тривоги... Все було неждано, спішно і якомсь химерно... Раніше я думав, що нічого не боюся, окрім руйнування. Та виявилось, що це не найстрашніше. Того раннього весняного дня початку я залишився ОДИН... Ще якийсь час у двері зазірала крилата істота, та її вже ніхто не гнав, і вона злякано озиралася довкола, проте зайти не наважувалася. А з часом і вона покинула мене... Віднині в мені жили-були лише нудьга і самотність...

Проте якось двері мої розчахнулися і ввалилися невідомі, мерзенні істоти. Ззовні вони наче уподібнювалися будівничому: і ніг – двоє, і рук – двоє і те, що сприймають за голову, було, проте зараз це знав я достеменно – зовнішня подібність анічогісінько не значить. Внутрі ж вони були іншими. Роздерте, темне шмаття висіло там, де у будівничого жила світла, тепла дешиця душі. Вони потупцяли голими кінцівками... По-газдівськи зазірнули до кутів. І, коли вони вже ладилися приміститися надовго – їх не стало... Я ТАК ЗАХОТІВ!.. Я відчував, що запустіння в мені не заповнити вже... Ті, хто мене збудував, ті, хто жили в мені, вже не прийдуть більше. Вони zostалися десь там, у далекій, пустельній землі, і вона поглинула їх. Це знав я певно. Не даремно ж я є частинкою саме цієї Землі. Спершу і я волів піти як вони. Натомість – залишився... Залишився побачити, як одного разу відчиняться двері. Хай не мої. Інших хатин. І повернуться вони!.. А може і мені випаде впустити в себе того, хто подібний на нього...
Може бути Колись...

* Будинок

** «Негаймо вийди!» (кримськотатар.).

*** Віник (кримськотатар.).

«Не бійся, малесенький...»

Не бійся, малесенький... Не бійся, малесенький... ніхто тебе не образить. Так, великі дяді і тьоті злісно тупотять ніжками і надміру кричать, але це від безсилля і страху. Вони самі бояться. Так, так бояться... і тебе теж бояться. Ні, тебе передусім. Адже ти краще від них усю-гісіньких. І хай вони більші та сильніші, зате ти ж є малесеньким Сонечком і пізнаєш наразі лише Любов, а їй по силі розтопити злість в нутрі їхньому. Цього вони лякаються, бо не знають як і заради чого далі жити. А ще вони бояться, бо живуть у будинку твоїх прабабусі та прадідика... старенька, вже похилена хатинка, така ж як була і сімдесят років назад, тільки аж надто неприбрана. Наші дідики та бабусі до самого серця любили свої будиночки, адже будували їх власноруч, а допомагала їм рідна земля. А чужим дядям і тьотям байдуже, тому хатинки і постаріли без тепла. Ні, маленький, ми нікого не наганяємо, ми збудуємо собі нові, чудові та світлі будинки. Ми ж бо на своїй Батьківщині. Нас оберігає наша земля, адже в ній частинка наших найдорожчих людей, які не дозволять нас образити коли-небудь ще. Це безхатченку важко... Він ходить землею, тиняється, зирить на інших і злиться, і віджимає у них дім, відбирає родину, життя, а щастя не здобуває зовсім... Ти жалкуєш їх?! Мабуть напевно можна їх пожаліти і ти можеш їх пожаліти, бо Сонечком ти є. Але не плач. Навкруги ж скільки дорослих, які тебе люблять і усміхаються від щирого серця, живуть і радіють життю і не зносять, коли когось-небудь ображають, передусім малесеньких і незахищених. Не бійся тому, малесенький, ніхто тебе не образить...

«Стікаючи в жолобі часу...»

Стікаючи в жолобі часу,
 Краплини вашої крові з'єднались,
 Але не змішались.
 Я, підхопивши цю ношу,
 Знаю кожну краплину,
 Чую кожного з племені й роду.
 Свої радощі ви шепочете,
 Над чим плакали і сміялися.
 Замало наївні, чисті та мудрі,
 Немало виділи, немало прощали,
 Та назавжди – Колиска у споминах,
 Ви завжди сюди повертались...
 Бо кожна краплина ставала
 Тієї частиною, що на світ появлялась...
 Ви минаєте, в нас воскресаючи,
 Ви даєте нам сили й відвагу,
 Але часом у нас закипаючи,
 «Закарбуй все, – кажете, – в споминах,
 Передай і краплинам прийдешнім.
 Ми не взяли зброю і кров'ю
 Ворогів себе не вмивали,
 Та завжди, ви нас чуєте, плем'я,
 Ми додому завжди повертались».
 Стікаючи в жолобі часу,
 Краплини вашої крові з'єднались,
 Але не змішались.
 Я, підхопивши цю ношу,
 Вже інша, і плем'я теж інше.
 Ми не підмінимо мудрість жорстокістю,
 Не зрадімо пам'ять про вас ми ніколи!
 Нам не забути ні зради, ні злочину,
 Їх не пробачимо також ніколи!

«Природно, що пульсує в жилах кров...»

Природно, що пульсує в жилах кров,
 У кровообігу живе Любов.
 Вона – занозою в моїй душі.
 Здається, нині стихла, не болить,
 Але торкнешся – й вкотре закровить...
 І перестук коліс товарняків,
 І запах горя, смутку й безнадії днів,
 І смерті, смерті, смерті вздовж путі...
 Позаду залишилася вона –
 Віджата Кримська Весна весняна...
 Додому повертались довго ми,
 Нам снився лагідний прибій і Крим,
 Духмянний степ, вершини сяйні гір
 І ліс, що пам'ять предків приберіг.
 І в час тривалої та з муками путі
 Не уявлявся нам й в страшному сні
 Цей обмін Батьківщини на рубли,
 Як ще одну Весну зганьбити зміг
 Брудний той самий кирзовий чобіт.
 Але життя щасливим не буває про запас,
 Урок засвоїли належно ми в той час.
 ...В історії, як завше, ви – сліпці...
 Впадуть імперії, зневажать і царів,
 Закони змінять і нова прийде доба...
 А наш почин – із чистого листа:
 Старійшин заповіт – він нас знайшов –
 У спадок нам даровано одну Любов.
 Природно, що пульсує в жилах кров,
 У кровообігу живе Любов.

Кельме артымдан

Кельме артымдан,
Ёлумда турма...
Элимде - кылыч,
Юрегим - зурна!
 Мен - эждатларнынъ
 Айтылмаз сыры,
 Къая-дагъларнынъ
 Узюльмез йыры,
Алтын Бешикнинъ
айненилери,
Хор топрагъымнынъ.
эфсанелери...
 Менде - гъурбетнинъ
 энь титис сеси...
 Мендир севгининъ
 темиз нефеси...
Бу эписи - МЕН...
Ёлумда турма!
Бездим-усандым
Ят къанунлардан!
 Чалыш кылычым
 Йырласын зурна!
 Кельме артымдан,
 Ёлумда турма!..
Сакъланды кунеш
чель отларына...
Сарылды нурлар
атнынъ ялына...
 Чап меним атым!
 Вакъытынъ кельди!
 Тильсиз миллетим
 эшитсин мени,
Кельсин артымдан,
Турсын яныма...
Элимизде - кылыч!
Къальбимиз - зурна!!!

За мною не йди

За мною не йди,
Не стій на шляху...
На поклик зурни
З мечем у борню
 За предків закон,
 За спів скель і гір,
 За пісню на сон
 Піду я, ти - вір!
Я - тайна отців,
Легенди землі -
Віддали її
На поталу в ці дні!
 Я - голос з чужин
 Брутальний, не свій...
 В коханні дружин -
 І там подих мій...
У всьому є Я...
Не стій на шляху!
Зневага моя -
На владу чужу!
 Рука на мечі ...
 Не чуеш зурну? -
 За мною не йди
 Й не стій на шляху!..
В степу у траві
Лик сонця спочив...
А втіха борні -
Вже в відблиску грив.
 Вперед, коню мій!
 Сьогодні - наш час:
 Народ мовчазний
 Хай знає за нас!
Хай стануть бійці
У спільних рядах!
І меч - у руці!
Й зурна - у серцях!

Замислені у спільне

Відшукуючи причетних (за Грицьком Чубаєм) до створення цієї книжки, раптом розумієш, що їх дуже багато: всі теми, мотиви, настрої, вловимі й невловимі образи, ліричні персонажі, історичні відгомони і навіть жанри та віршові форми становлять поетичний конгломерат цієї збірки. Коли багато окремих поезій та прозових творів, пропущені кризь душою авторів, об'єднані в ціле під спільним заголовком не лише сюжетотворчими темами, а й взаємоперекладальністю.

Бахчисарай. Сад-палац. Символ державності, столиця Кримського ханства, у якій далекого 1648 року шановані представники Богдана Хмельницького вели переговори із ханом Іслам-Гиреєм III, аби спільно виступити проти Речі Посполитої. Саме це місто разом зі ще кількома так і не наважилася перейменувати радянська влада після зловісної депортації 1944 року... Невипадково збірку відкриває вірш «Ешелони» – болюча тема примусового, зрадницького виселення кримських татарів з півострова – одна з центральних у книжці. « – Полчаса на сбори! Братъ вьсьо, кроме мебели». У кількох до чому реалістичних репліках та образах, немов живцем підслуханих того трагічного 18 травня, автор зумів сконцентрувати увесь драматизм ситуації. Та поета не вдовольняє історична констатація факту. Він дошукується правди: чому насправді Сталін депортував татар? Відповідь, мов на долоні, в останніх ключових рядках: «...ви дуже образили владу, спадкоємці Гереїв, / Три віки данину забираючи з неї...». Ще автор «Історії Русів» згадував, що московити мали «сильний страх до татарських людей» через кількасотлітню історію панування Орди.

Ця ж тема звучить і в епічних текстах кримськотатарських авторів. Своєрідним продовженням «Ешелонів» є прозовий твір-монолог Сеяре Кокче «Я народився...», у якому розгортається фактично «життєва» (за принципом метонімії) історія кримського будиночка, збудованого руками люблячого будівничого. Його доля, як і доля тисяч татар, також змінилася з приходом цих «мерзенних істот»: відколи його покинув будівничий, у стінах на завжди поселилися нудьга й самотність. Та не лише ностальгія з присмаком гіркоти переповнює цю поезію. Лейтмотивним у ній є заклик карбувати все у

споминах, щоб передати прийдешнім поколінням: «Ми не підмінимо мудрість жорстокістю, / Не зрадімо пам'ять про вас ми ніколи! / Нам не забути ні зради, ні злочину, / Їх не пробачимо також ніколи!».

Мабуть, не випадково у першій фразі книжки двічі згадана війна. Вона теж є однією з головних у збірці – війна із зовнішнім ворогом, війна з собою. Закоханий у гірську природу поет (бо гори, то, певно, перша любов усіх гуцулів, а Володимир Тимчук – то, власне, і є справжнісінький гуцул), здобуває освіту в військовому інституті, і ще зовсім юним курсантом пише вірш «Вимуштрувана ідилія». Ще тоді ліричний герой цієї поезії спостерігав, як повз нього проходить дійсне щастя, а ідилічну закоханість холодить сталевий автомат. Тому й не дивно, що згодом з-під його пера з'являється, як б сказала, програмний у поезії на воєнну тематику вірш «Цей світ лише війни антракт». В одному лише заголовку – філософська правда життя. Адже якщо за одним махом перечитати історію Європи (до прикладу, нині відому широкому загалу книгу Нормана Дейвіса), то можна вжахнутися: насправді європейські народи і ста літ не прожили без воєн. «ЦЕЙ СВІТ – ЛИШЕ ВІЙНИ АНТРАКТ, / А ЛЮД – СОЛДАТИ НА ПРИВАЛІ». Тож якби цю поезію, де кожне слово, за Лесею Українкою, таки є твердою крицею, покласти на музику, вийшов би життєтвердний марш, що звучав би на вустах вояків, котрі кидаються в бій із ворогом. «НЕ ТРЕБА СЛІВ, НЕ ТРЕБА ЖАЛЮ / ДО ТИХ СОЛДАТ, ЩО ЧУЮТЬ ТАКТ! / ЦЕЙ СВІТ – ЛИШЕ ВІЙНИ АНТРАКТ...». Володимирові Тимчуку в суголосі теми – на заклик до війни, її неминучості, потреби і внутрішньої готовності встановити історичну справедливість – відповідає Сеяре Кокче: «Зневага моя – / На владу чужу!», «Рука на мечі... / Не чуєш зурну? – / За мною не йди / Й не стій на шляху!..».

Та якщо ліричний герой кримськотатарської поезії ще чекає на поклик зурни, аби кинутись з мечем у борню, то українці цю не зовсім чесну і навіть неназвану війну вже розпочали. І часом доводиться воявати не лише на фронті, а й у тилу, бо одного дня життя кількох солдатів свої ж такі юди-генерали можуть оцінити у «сімдесят п'ять штук»: «може, якраз це «субару» одна, / а може – квиток в клуб». А закохана дружина чи наречена тим часом молитиме «святих і Бога», щоб зберіг дітям батька: «Син у снах зустріне гордо

/ Із ротацій батька в шані, / Доня долю визначає
 - / Прагне зцілювати рани» (В. Тимчук « - Бережи себе, коханий...»). Революція Гідності – як прелюдія до цієї війни – теж оприсутнена в збірці. І хоч ще тримають спогади, це вже перегорнута сторінка історії, й писати Володимирові Тимчуку доводиться не про чекання, а про болочу втрату: «Ось твій син простягає руки до неба, / От йому б політати! / Але небо забрало тебе у мене / Й забуло віддати».

Та кожна війна – мінуща. Філософія ж, чи то в любовній ліриці, чи в житейських сюжетах прозових мініатюр, як предковична мудрість, є невичерпною, мов річ сама у собі. Іноді вона дозволяє авторам піднятися понад часом, торкнутися проблем вічності й мінущості, любові й зради, життя і смерті. Філософські нарративи безфабульної лірики апелюють до позап просторовості, спонукають заглиблюватися і розривати «вщент оболонки наших тіл», замислитись над вічним питанням вибору («Шляхи – це азимути / і дороговкази») і пам'ятати, що колись таки доведеться озирнутися, тому попри все «людьми / слід залишитись / і не скурвиться». Прямуючи шляхами цих дороговказів Має Safet змальовує натурфілософську концепцію буття в образі одного листочка, покрученого змотаного клубочка – життєдайного зеленого всесвіту. Від мікрокосму до макрокосму. Цю ж ідею в свій інтелектуально-прагматичний із присмаком іронії вірш «Яблуко і я» закладає й Володимир Тимчук. Граючись просторовими-образними асоціаціями, поет розмірковує над долею з'їдених яблучних зерен, з яких могли б вирости сотні тисяч дерев. З цієї позиції родиться переконання про абсолютну відносність усього (за однойменним віршем), навіть історії.

Та попри це автор залишається вірним своїм внутрішнім принципам і робить читача співучасником гри з цілком конкретними (не відносними), можливо, навіть магичними цифрами (принаймні, для його alter ego, бо саме цього числа він народився). «На одинадцятій моїй сторінці / твоїй – два сонця, / твій дев'ятий вал». В анафоричних повторах автор знову й знову звертає увагу читача на це число, обрамлюючи його в поетичній площині любовної лірики математичними вертикалями, паралелями й іксами. Не випадково цю поезію автор розмістив на одинадцятій сторінці збірки. Щоб максимально згустити емоції, письменник вводить у текст об-

раз дев'ятого валу – і в свідомості одразу зринає відома картина неперевершеного мариніста Айвазовського. Далі тему моря в поетичній естафеті збірки перехоплює Має Safet: «Я – море. / Спить буря в мені, / і плачуть дощі наді мною». Стихію води як простору свободи й любові, врешті, як живої істоти («каміння і водорості – то мое тіло») авторка розгортає в площині імовірності: дев'ятого валу ще не було, але якщо чужинець порушить цей спокій (точнісінько так само, як і «мерзена істота», що топтала кирзовим чоботом глиняну долівку кримськотатарського будиночка), то буде ще десятий, а за ним – і одинадцятий вал: «...буря спить у мені... // Але для ворога – / щоб змити його, / вона має доста сил».

Ще один код, зашифрований поміж поетичних рядків, як римованих, так і прозових текстів, – ментальність, самототожність, націєцентричність двох культур, що їх, попри зовнішню різномовність і різноманітність, споріднює не лише драматично вистраждане минуле, ностальгія за втраченою геополітичною міццю і колись грізною славою («розпалює в душі відваги та скорботи / Сто-сто-століттями шляхи ведуть / у славу чи знеславу»), а й внутрішній потяг і віковична потреба до державотворення, до права жити на своїй землі. Ця ментальність прочитується в меланхолійній, філософській ліриці Має Safet і Сеяре Кокче, у їхніх символічних, сповнених історичних алюзій, невимовного смутку й водночас готовності йти в бій на поклик зурни, ліричних поезій. А ще – у римованих та прозових текстах Володимира Тимчука, злободенних чи життєствердних, із притчовим характером і анекдотичною фабулою, живцем взяток із реальності.

«Бахчисарай-2021». Хто зна, що ковається за магією цифр.. Рік, коли Україна вкотре утвердиться на своїх предковичних землях, захистить власну цілісність і суверенітет, повернувши, поки не пізно, Крим? У метафоричному сенсі опоетизовану відповідь на це запитання дає ця книжка.

Природно, що пульсує в жилах кров,
 У кровообігу живе Любов.

Леся Салій, 6.8.2015